

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Bakalářská práce

**SROVNÁNÍ JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ A VÝSTAVBY TEXTU
TIŠTĚNÉ A MLUVENÉ ZPRÁVY**

**COMPARISON BETWEEN LANGUAGE MEDIUMS AND STRUCTURE OF
TEXT IN IT'S WRITTEN AND ORAL FORM**

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.

Autorka:

Vendula Nováková

Dolní Radouň 48

Jindřichův Hradec

377 01

Specializace v pedagogice (ČJ – NJ)

Prezenční studium

Rok dokončení BP: 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze bakalářské práce je identická s její tištěnou podobou.

Praha

Datum:

Podpis

Poděkování

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní PhDr. Soňe Schneiderové, Ph.D. za ochotu, vstřícný přístup, cenné rady a především za čas věnovaný mé závěrečné práci.

Anotace

Bakalářská práce Srovnání jazykových prostředků a výstavby textu tištěné a mluvené zprávy se věnuje dvěma jazykovým kódům, psanému a mluvenému, z nichž každý má svá určitá specifika. Na jejich vzájemné odlišnosti je nahlíženo v rámci publicistického funkčního stylu, přičemž předmětem zkoumání je zpráva jako útvar podřízeného zpravodajského žánru.

Úvodní část práce uvádí důležité pojmy objasňující danou problematiku. Zaměřuje se na vymezení typických vlastností dvou jazykových kódů – mluveného a psaného, vymezení publicistického stylu a v poslední řadě na charakteristiku samotné zpravodajské zprávy.

Následuje část praktická, v níž jsou srovnávány dvě verze tří tematicky shodných zpráv - psaná a mluvená - tak, jak byly prezentovány v českých médiích. V práci není věnována pozornost zprávám internetovým a rozhlasovým. Cílem práce je postihnout specifické rysy srovnávaných zpráv, především způsob výstavby projevů a typické jazykové prostředky, s nimi spojené zvláštnosti a vzájemné odlišnosti obou zpráv v odlišném kódu. Východiskem pro praktickou část je zpráva rozšířená, která současnému zpravodajství dominuje.

Materiálem pro srovnání jsou: 1. televizní zpráva uveřejněná 17.6.2016 v pořadu Události veřejnoprávní televize ČT1, s názvem *Otřesená Británie po vraždě poslankyně* a zpráva psaná, publikovaná 17.6.2016 v celonárodním deníku MF Dnes, s názvem *Vražda političky ochromila kampaň Brexitu*; 2. televizní zpráva uveřejněná 30.6.2016 v pořadu Události s názvem *Kauza prezidentské standarty u soudu* a zpráva psaná publikovaná v MF Dnes 29.6.2016 s názvem *Vlajku jsme neukradli. Jen jsme ji dopravili z dosahu ostrahy*; 3. televizní zpráva uveřejněná 28.6.2016 v pořadu Události s názvem *Jednání o upravené verzi protikuřáckého zákona* a zpráva psaná publikovaná v MF Dnes 28.6.2016 s názvem *Zákaz kouření se vrací, Benda chystá "torpéda"*.

Obsah

Úvod.....	2
1. Psanost a mluvenost.....	3
3. Funkční styl publicistický.....	5
3.1. Žánry publicistického stylu.....	5
3.2. Cíl a funkce publicistických projevů.....	5
3.3. Výstavba a jazyková specifika útvarů funkčního stylu publicistického.....	6
3.3.1. Výstavba psaných publicistických projevů.....	6
3.3.2. Jazyková specifika publicistického funkčního stylu.....	8
3.3.3. Mluvená publicistika.....	9
4. Zpráva jako útvar zpravodajského žánru.....	10
5. Praktická část.....	13
5.1. Případová studie 1.....	13
5.1.1. Pojetí tématu.....	15
5.1.2. Výstavba jednotlivých zpráv.....	17
5.1.3. Syntaktická výstavba.....	19
5.1.4. Morfologické prostředky.....	26
5.1.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky.....	29
5.2. Případová studie 2.....	32
5.2.1. Pojetí tématu.....	34
5.2.2. Výstavba jednotlivých zpráv.....	34
5.2.3. Syntaktická stavba.....	36
5.2.4. Morfologické prostředky.....	38
5.2.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky.....	39
5.3. Případová studie 3.....	40
5.3.1. Pojetí tématu.....	42
5.3.2. Výstavba jednotlivých zpráv.....	43
5.3.3. Syntaktická stavba.....	44
5.3.4. Morfologické prostředky.....	47
5.3.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky.....	47
6. Závěr.....	48

Úvod

Zprávy jsou příjemcům dostupné v psané podobě publikované prostřednictvím novinového tisku a internetových serverů nebo v podobě mluvené skrze rozhlasové stanice a televizní kanály, kde je jim několikrát během dne vymezen speciální vysílací čas. Velký dosah a bezprostřední vliv jsou tedy nezpochybnitelnými faktory, které doprovázejí zprávy na úrovni mediální komunikace. Těchto možností využívají nejen média tzv. seriózní, ale též média komerční - bulvární. V případě bulvárních médií ustupuje kvalita projevu po jazykové stránce záměru přiblížit se co nejširšímu spektru publika. S nenáročným obsahem v tomto případě korespondují také jazykové prostředky, které se nezřídka vymykají kodifikované normě.

Tato práce se soustředí na ty zprávy, jejichž výsledná forma vzniká pod vlivem snahy dostat reprezentativní podoby jak výstavby textu, tak jazykových prostředků, které odpovídají kodifikované normě. V praktické části analyzuje zprávu novinovou a zprávu televizní ve třech případových studiích s ohledem na jejich jazykový materiál. Práce se nezabývá prozodickými prostředky, cílem srovnání je postihnout specifika zkoumaných zpráv z hlediska výstavby, dále z hlediska roviny syntaktické, morfologické a lexikální.

Materiálem pro srovnání jsou tři tematicky shodné zprávy s odlišnou mediální prezentací, konkrétně zprávy publikované v MF Dnes a zprávy vysílané v pořadu Události televize ČT 1.

Pro srovnání slouží přeepsané verze zpráv databáze Anopress.cz. Srovnání není stoprocentně aplikovatelné na veškeré zpravodajské projevy. Některé odlišnosti se sice dají považovat za obecně platné, zároveň se ale každá zpráva vyznačuje individualitou pramenící z jedinečnosti tématu.

1. Psanost a mluvenost

Úloha jazyka je v lidském životě nezastupitelná, neboť samotné myšlení, na němž je založena lidská existence, probíhá právě na bázi jazykových systémů jednotlivých národů. Jazyková sdělení lze ve většině případů realizovat dvojnásobným způsobem. Zaprvé v podobě psané, opticky viditelné, skrze níž lze zaznamenat zformulovanou myšlenku. Takto zapsaná myšlenka je snadno přenosná, její zápis umožňuje nejen porozumění myšlenky, ale rovněž její další sdělení. Zadruhé v podobě mluvené, která neslouží primárně k zaznamenávání a v porovnání s psaným jazykovým kódem vykazuje značnější situační zakotvenost. Výjimku tvoří například některé indiánské jazyky, které se tradují mezi malými skupinkami osob napříč generacemi pouze v ústní podobě.

Řeč psaná spočívá v seskupování grafémů, nejmenších a dále nedělitelných jednotek psaného jazyka, přičemž grafémy mohou být zastoupeny nejen písmeny, ale také například matematickými symboly nebo značkami. Seskupením grafémů vznikají slova, která jako neměnný celek nesou ustálený význam. Slova v rolích větných členů, oddělená mezerami, mohou dále vstupovat do vzájemných vztahů, buďto parataktických (apozice, koordinace) a nebo hypotaktických (predikace, determinace), přičemž hypotaktický vztah predikace je základním stavebním kamenem tvorby věty, další z jednotek psaného projevu. Věta může být jednoduchá, definovaná existencí jedné predikační dvojice (podmětu a přísudku), a nebo složená, sestávající ze dvou a více větných jednotek, mezi něž vstupuje opět vztah hypotaktický, hovoříme-li o souvětí podřadném, nebo vztah parataktický, hovoříme-li o souvětí souřadném. Seskupení vět tvořící jeden významový celek zastřešuje pojem text. Členění jednotlivých částí textu zajišťují interpunkční znaménka, která oddělují jeho jednotlivé části a umožňují tak snadnější orientaci. Některá z nich nesou navíc funkci významotvornou či expresivní.

Řeč mluvená je ve vztahu k projevům písemným primárním vyjadřovacím prostředkem. „Lidská řeč je prvotně a ve svém základu mluvená: platí to nejen o jejím vzniku v pradávných dobách, ale i o začátcích řeči v životě každého jedince.“ (Daneš, 1969) Její produkce a percepce jsou podmíněny biologickými procesy součinnosti některých orgánových soustav. Ve vztahu k realitě je více situačně zakotvená. Umožňuje člověku vyjádřit myšlenky, avšak nereprodukuje-li doslova psaný vzor, podléhá mnohdy faktorům, které narušují správnost výstavby i výběru jazykových prostředků. Mezi takové faktory patří především již naznačená nepřipravenost projevu. Dalším faktorem působícím

na konstrukt mluveného komunikátu je například přítomnost adresáta, která je pro mluvené projevy příznačná.

Základními stavebními kameny mluveného komunikátu jsou fonémy, nejmenší jednotky zvukové stránky řeči, seskupující se do slov, která jsou v proudu mluvené řeči oddělena pauzami. Vzájemné vztahy mezi slovy tvoří, stejně jako v případě projevu psaného, vyšší celky – věty. Je-li mluvený projev vázán situačně, nazýváme tyto celky výpověďmi. Ve výjimečných případech lze tento pojem aplikovat také na situačně zakotvené písemné projevy. Komplex výpovědí tvoří ve výsledné fázi mluvený text. Jako členící a organizující element v tomto případě fungují pauzy. Mluvený projev nabízí autorovi širokou škálu výrazových prostředků, jimiž lze upřesnit význam projevu nebo mu vetknout expresivní výraz. „V syntaxi se citovost prozrazuje nejčastěji rozporem větné formy a větného obsahu, např. oznamovací věty se vyjadřují (řečnickými) otázkami, zvolací věty oznamovací také otázkou, oznamovací věty kondicionálem, věty se zevšeobecňujícím podmětem mohou vyjadřovat i podmět osobní, první mluvnická osoba znamená osobu druhou, opakují se formy s týmž obsahem, zápornými konstrukcemi se vyjadřují kladná sdělení atd.“ (Čechová a kol., 1997, s. 138). Na významovém vyznění se podílí prozodické prostředky, především intonace, která je schopna svou melodií nahradit interpunkční znaménka doprovázející psaný projev.

Nesourodost psaných a mluvených jazykových komunikátů se projevuje též v rovině spisovnosti – nespisovnosti jazyka. Pro obé platí pouze fakt, že jazyková úroveň projevu představuje jakousi vizitku autora. Kodifikovanou normou pro psané projevy jsou v českém prostředí *Pravidla českého pravopisu*, jejichž existence zůstává dlouhodobě v širokém povědomí občanů. Ve schopnosti dostat gramatické správnosti psaného projevu se každý člověk zdokonaluje během studia na českých školách. Příručka nastiňující kodifikovanou normu mluvených projevů *Výslovnost spisovné češtiny* naopak zůstává v pozadí. Obecně jsou na psaný projev kladeny vyšší nároky. Graficky zaznamenaná řeč je důležitým kulturním nosičem a odchylky od kodifikované normy jsou považovány za zásadní neznalost, o něco tolerantněji se naopak pohlíží na porušení normy platné pro projevy mluvené. „V jazykové praxi jsou tolerovány odchylky od spisovné výslovnosti, v intimních projevech nejsou předmětem pozornosti výslovnostní zlozvyky, nedbalá výslovnost ap.“ (Čechová a kol., 1997, s. 132).

Shrňme-li předchozí tvrzení, vznikají projevy mluvené a projevy psané za různých podmínek, jejich výsledná podoba je ovlivněna různými faktory, mají své specifické vlastnosti a jsou vymezeny různými pojmy. Jejich uplatnění v publicistickém funkčním stylu by za ideálních podmínek mělo vycházet z pozice publicistiky, která vyžaduje

reprezentativní způsob projevu bez odchylek od kodifikovaných jazykových norem.

3. Funkční styl publicistický

3.1. Žánry publicistického stylu

Publicistický funkční styl je široký pojem, který je nutno dále specifikovat, neboť zahrnuje množství žánrových útvarů užívajících rozdílné slohové postupy. Pro rozřazení jednotlivých žánrů je obecně platná následující trichotomie: 1. žánry zpravodajské, 2. žánry analytické, 3. žánry beletristické.

Zpravodajské žánry, mezi něž řadíme např. zprávu, oznámení nebo komuniké, se zpravidla vyznačují stručností a jasností jazykového projevu. Nejčastěji využívají informační a popisný slohový postup. Měly by vykazovat objektivitu bez známek subjektivního hodnocení.

Analytické žánry směřují k hlubšímu rozboru sdělovaných faktů, přičemž dominuje výkladový slohový postup. Zprostředkované informace autor komentuje a hodnotí, jsou tedy obohaceny o prvek subjektivity. K analytickým žánrům řadí stylistická beletrie především úvodník, komentář, dále např. recenzi, kritiku a nebo diskusi.

Beletristické žánry jsou charakteristické značnou mírou subjektivity, navíc nemusí nutně referovat o aktuálních událostech. Žánry se tak pohybují na pomezí publicistického a uměleckého stylu a využívají především vyprávěcího slohového postupu, ačkoli například „beletristicky zaměřený text novinářského fejetonu vzniká prolínáním několika slohových postupů“ (Čechová a kol., 1997, s. 197). Kromě fejetonu spadá pod kategorii beletristických žánrů črta, sloupek a publicistická reportáž.

3.2. Cíl a funkce publicistických projevů

Podle *Stylistiky současné češtiny* (Čechová a kol., 1997) vykazuje stylová sféra publicistická následující funkce: sdělnou, informativní, komunikační, ovlivňovací, přesvědčovací, získávací. V jaké míře se uplatňují poslední tři jmenované funkce, je veskrze individuální a odvíjí se od záměru docílit určitého vyznění konkrétních sdělení.

Viktor Jílek v publikaci *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů* uvádí funkcionalistickou teorii Denise McQuaila, který zašel ještě dál a s ohledem na fungování médií ve společenském kontextu vymezil pět základních funkcí médií ve společnosti (Jílek, 2009):

- **Informování**, jehož úlohou je poskytování informací o událostech a podmínkách ve společnosti a ve světě; naznačování mocenských vztahů; podpora inovací a pokroku, usnadňování adaptace.
- **Korelace**, jejíž úlohou je vysvětlování, vykládání a komentování významů událostí a informací, poskytování podpory společenským autoritám a normám; socializace; koordinace izolovaných činností; vytváření konsenzu; nastolování posloupnosti priorit a reprodukce mocenské struktury.
- **Kontinuita**, jejíž úlohou je přenášení dominující kultury a objevování subkultur a nových trendů v kulturním vývoji; prosazování a udržování všeobecné přijatelnosti hodnot.
- **Zábava**, která představuje zdroj pobavení, obveselení a rozptýlení, prostředek uvolnění, její úlohou je oslabování společenského napětí.
- **Získávání**, jejíž úlohou je agitování pro společenské cíle ve sféře politiky, války, ekonomického vývoje, práce či i náboženství.

Snaha dostat charakteristických funkcí publicistického funkčního stylu určuje užití vhodných jazykových prostředků a prostředků výstavby komunikátu.

3.3. Výstavba a jazyková specifika útvarů funkčního stylu publicistického

3.3.1. Výstavba psaných publicistických projevů

Mezi ostatními funkčními styly zaujímá funkční styl publicistický specifickou pozici. Reaguje na každodenní dění, které formuluje podle svých specifických zásad, čímž se výrazně podílí na utváření dojmu o světě v očích příjemce.

Psané publicistické komunikáty si své publikum získávají primárně skrze výstavbu, která budí pozornost a oslovuje příjemce. Její dominantu tvoří titulek. „Titulek zpravodajský obsahuje především věcné a časové údaje, čísla, jména lidí, názvy závodů, měst apod.“ (Shatury, Amr Ahmed. Titulky v psané publicistice [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7500>. Nestránkováno.). V pozici nadpisu je na titulek nárokováno co nejvýstižnější, nejzajímavější a nejúčinnější

shrnutí problematiky, o níž pojednává daný článek, které by vyhovovalo funkcím titulku, mezi něž patří primárně funkce informativní, upoutávací a přesvědčovací, lze se setkat rovněž s funkcí hodnotící. Ve snaze o vyhovění těmto požadavkům vznikají mnohdy s ohledem na text významově nesourodé, zavádějící titulky. V poslední době, kdy je konkurence na trhu opravdu veliká, se autoři publicistických článků snaží upoutat čtenářovu pozornost tak urputně, že cíleně vznikají např. dvojsmyslné titulky lákající k nahlédnutí do obsahu příslušného článku. Za zmínku stojí například jeden z titulků uvedených v deníku Metro 18. září 2013 „Policie vyšetřuje Blanku, bojí se, že je to tunel“ a nebo jeden z titulků deníku Práva z pondělí 20. června 2016 „Magdalena Reifová: Nikdy jsem neměla nalajnovanou čáru“. Poutavost titulku umocňuje jeho výrazné grafické pojetí. Od samotného textu je oddělen prázdným řádkem, čímž vzniká výraznější kontrast s bílou plochou, která působí na čtenáře jako signál navozující dojem něčeho důležitého. Dalším takovým kontrastem je grafická úprava samotného písma v titulku, které bývá zpravidla větších rozměrů. Za titulkem může následovat podtitulek, který svým obsahem blíže specifikuje informace vtěsnané do titulku, od nichž je oddělen volným řádkem, stejně tak jako od textu, který následuje. Obsah článku může být následně hlouběji nastíněn v krátkém textu – perexu. Na základě obsahu perexu se čtenář zpravidla rozhoduje, zda bude pokračovat ve čtení. Po této fázi konečně následuje podrobný text, často doplněný fotografiemi nebo grafy, v internetových člancích také videy, čímž je efektivita vizuálního působení dovedena k dokonalosti.

Charakteristika výstavby psaných mluvených projevů je víceméně platná pro celé spektrum tiskovin a internetového psaného zpravodajství, její výhodou je přehlednost, které dosahuje díky opticky vnímatelnému zpracování v rámci nadřazeného celku novinového tisku a nebo webových stránek.

S komplikovanějším vymezením se potýká výstavba projevů mluvených. Prvním problematickým faktem je v tomto případě skutečnost, že jeden významově celistvý projev je z hlediska výstavby roztržěn podle potřeb nadřazeného celku, kterým je daný televizní pořad. Informace jsou příjemcům nastolovány v neměnné posloupnosti, kterou si jako faktor modelovosti určuje každý televizní kanál samostatně. Kdybychom chtěli charakterizovat výstavbu publicistických útvarů na pozadí zpravodajství českých televizních kanálů, setkali bychom se ve srovnání jednotlivých pojetí s menšími odlišnostmi, neboť se liší již samotné kompoziční pojetí zpravodajských celků tří nejsledovanějších českých televizí (Zprávy, Televizní noviny, Události). Nejprehledněji se s výstavbou jak pořadu, tak zprostředkovaných informací vypořádává zpravodajství ČT1 – Události.

Dalším problematickým rysem, s nímž se televizní zpravodajství potýká, je prolínání publicistických žánrů. Důkazem nám mohou být například Zprávy (TV Prima). Název tohoto pořadu právem evokuje náležitosti zprávy jako útvaru zpravodajského žánru, o „čisté zprávě“ v tomto případě ovšem nemůže být řeč, neboť informace jsou zprostředkovávány spíše na bázi žánru analytického, konkrétně útvaru komentáře. Komentáře „přinášejí spoustu dalších faktů o události, o níž už základní informace proběhla (...) osvětlují, analyzují její podstatu, uvádějí o ní úvahu a ústí v zobecňující závěry“ (Čechová a kol., 1997, s. 197). Jmenované televizní zpravodajství využívá také prvky reportážní, a to v případě, kdy ve snaze o autenticitu sdělení doplňuje informační složku o prvek svědectví. V této souvislosti lze zmínit situaci v jistém smyslu opačnou, kdy se výraz „reportáž“ vžil do pojmosloví televizního zpravodajství natolik, především sledujeme-li Televizní noviny (TV Nova), že neoficiálně platí jako zastřešující pojem pro směsici prvků zprávy, komentáře a reportáže, která se uplatňuje ve zpracování jednoho tematického celku. Nejlépe se s útvarem zprávy vypořádává opět česká veřejnoprávní televize, proto se v praktické části zaměřuje tato práce na konkrétní zprávy vysílané právě v Událostech.

3.3.2. Jazyková specifika publicistického funkčního stylu

„Texty vstupující do psané mediální komunikace jistě můžeme celkově označit za připravené; často jsou výsledkem několikasupňového zpracovávání (...) Obecný požadavek připravenosti se ovšem dostává do střetu s (...) tlakem na maximální aktuálnost, na rychlost informace (...) Urychlení procesu vytváření textů umožňují relativně pevné modely jejich výstavby a ustálené formulace“ (Hoffmanová a kol., 2016, s. 269).

Jazykové stránce publicistických projevů, kterým dominuje neutrální spisovný jazyk, se podrobně věnuje v této práci již citovaná *Stylistika současné češtiny*.

Kolektiv autorů upozorňuje na dvojpólovost jazykových prostředků, která je pro publicistické komunikáty charakteristická. Na jedné straně hovoří o „modelovosti“ způsobů vyjádření, které je poplatné informační funkci publicistických projevů. „Publicistovi usnadňuje práci jistá modelovost způsobů vyjádření, která je v souladu s opakujícími se situacemi, o nichž zejména zpravodajská část publicistiky informuje. Modelový charakter má už kompozice jednotlivého čísla novin, rozsah a sled umístění rubrik v tisku, v rozhlase a televizi zase pravidelný sled informací z domova a ze světa.“

(Čechová a kol., 1997, s. 180) Na straně druhé hovoří o záměrném porušování ustálených prostředků, jehož úloha vyhovuje především funkci získávací. Vědomé zásahy zpestřující ustálenost poutají příjemcovu pozornost a vzbuzují jeho zájem.

Publicistický funkční styl je ze všech funkčních stylů nejvíce vázán na dobu vzniku. Každodenně je publikováno velké množství publicistických projevů reagujících na aktuální dění kolem nás. Tato pozice dává za vznik specifickým, dobově proměnným výrazovým prostředkům, které se nazývají publicismy (např. tunelovat, praní špinavých peněz).

V rámci dvojpólovosti výrazových prostředků vymezuje Stylistika současné češtiny proces „automatizace jazykového vyjádření“ (Čechová a kol., 1997, s. 180), podle něž využívají autoři publicistických projevů relativně stálých, neměnných konstrukcí a obrátů. V opozici vůči předchozímu definuje „prostředky stylové aktualizace“ (Čechová, 1997, s. 180), které naopak působí nevšedně a zpestřují jazykový projev.

Stylistika současné češtiny konkrétně uvádí výrazové prostředky, které jsou pro současné publicistické projevy typické. Jedná se o: 1. obrazná vyjádření, 2. módní výrazy a výrazy odrážející dobu vzniku, 3. frazémy a jejich modifikace, 4. výrazy zobecňující sdělení, 5. shodný atribut, 6. parenteze specificky publicistické, uplatnění citátů, 7. specifické užití jiných jazykových prostředků spisovného jazyka, 8. využití jazykových prostředků z jiných útvarů a poloutvarů národního jazyka, 9. metajazykový charakter vyjadřování.

3.3.3. Mluvená publicistika

Informace o aktuálním společenském dění jsou v mluvené podobě zprostředkovávány rozhlasovými a televizními médii. „Jak v rozhlase, tak v televizi je velký důraz kladen na percepční srozumitelnost, tedy na zvukové ztvárnění promluvy, na výslovnost, tempo, intonaci, frázování, kladení důrazů, umístování pauz aj.“ (Hoffmanová a kol., 2016, s. 306) Především v případě televizního zpravodajství se lze setkat s jazykovými nešvary, které se vymykají kodifikované jazykové normě. Kromě „studiových“ moderátorů, kteří zastávají roli prostředníků přenášejících informace široké veřejnosti, což v praxi znamená, že jejich produkci předchází psaná předloha publicistických projevů, se na předání informací publiku podílí moderátoři nasazení v terénu, na jejichž jazykový projev nebývá kladen tak velký důraz. Strojenost jazykového projevu by v jejich případě

působila nedůvěryhodně a nereálně, neboť jejich funkcí je především přinést co nejaktuálnější svědectví z „místa činu“, kterému by tak neměl chybět rys bezprostřednosti. Jazykově „nejslabší“ element v tomto případě představují rozhovory s lidmi profesně nepovolnými, jejichž cíl nespočívá ani tak ve snaze o reprezentativní vyjádření, jako ve snaze o podložení pravdivosti informace, jde o jakési svědectví z pohledu osob dějem jakkoli zasažených. Dále se lze, především v televizním vysílání, setkat s moderátory „doplňkovými“, kteří sice vysílají přímo ze studia, kde se podílí na informačním doplnění daných projevů, nicméně z odchylek projevujících se v takto produkovaných promluvách se dá snadno odvodit, že jsou z větší části odkázáni sami na sebe a že jejich projev více podléhá individuálním předpokladům a působícím situačním faktorům.

Opozice mluvených a psaných publicistických projevů tkví v první řadě v samotné opozici těchto dvou jazykových kódů. Jak již bylo uvedeno, mluvené projevy (obecně) jsou typické ne zcela důsledným lpěním na kodifikovaných jazykových normách. „V mluvené rozhlasové a televizní publicistice se stává základem jazykové komunikace hovorová vrstva spisovné češtiny, ale v některých typech pořadů vstupují do vyjadřování fonologické a morfologické prvky nespisovné, především obecněčeské“ (Čechová a kol., 1997, s. 192). Pro tyto jazykové prvky vzniká v mluvené publicistice ideální prostředí. Zde lze opět připomenout specifickou vlastnost mluvených jazykových kódů, kterou je vázanost na aktuální situaci v čase promluvy. K této okolnosti přispívá, již nastíněný, velmi komplexní způsob zprostředkování informací, především v případě zpravodajství mluveného.

4. Zpráva jako útvar zpravodajského žánru

Vlastnosti zprávy lze nejlépe charakterizovat na základě existence zpráv tištěných, neboť právě vznik prvních tištěných denních novin (1650, Lipsko) byl podnětem pro schematizaci zpravodajských útvarů.

Informace o vymezení tištěné zprávy čerpá tato práce především z publikace *Žánre vecnej literatúry* Jozefa Mistríka. Mistrík prisuzuje zprávám schopnost podílet se na změnách ve společnosti, které jsou podmíněny informacemi, jejichž koloběh je sám podmíněn právě těmito změnami. „Preto sa od nepämati hl'adali a zlepšovali sprostredkovacie prostriedky, jako aj možnosti čo najpohotovejšie a najpresnejšie oznamovať, informovať a orientovať človeka v prírodnom prostredí i v spoločnosti.“

(Mistrík, 1975, s. 116)

Mistrík se vyhýbá stručné definici útvaru zprávy, ale připisuje jí následující vlastnosti: krátkost, stručnost, věcnost, faktovost, kompoziční jednoduchost. Zmiňuje specifické sestupné členění textu zprávy, jemuž dominuje titulek jako nosič nejvýznamnějších informací, za nímž se s každým následujícím úsekem hodnota důležitosti informace snižuje. „Klasická zpráva má strukturu takzvané obrácené pyramidy – to nejdůležitější by mělo být na začátku, aby šla zpráva krátit od konce. V prvním odstavci je shrnuta podstata události a nejdůležitější informace. Ve druhém odstavci by měla promluvit osoba, která má k události vztah. Další odstavce informaci rozvíjí a uvádí reakce buď téže osoby[,] nebo dalších aktérů. Informace se mohou doplňovat, ale také mohou být protikladné“ (Hoffmanová a kol., 2016, s. 265). Na rovině lexikální je upozorněno na nízký index opakování slov, k nimž se při snaze porozumět textu čtenář zpravidla vracívá, neboť krátkost útvaru netvoří pro opakování ideální podmínky. O slovníku jako takovém se Mistrík vyjadřuje takto: „Slovník správy má exkluzivně a vcelku dost' dlouhá slova... tu sú z veľkej časti slova jednoznačné, vlastné mená, číselné údaje, cudzie a prevzaté slova, vzácne neologizmy atď... čím je údaj presnejší a menej známy, tým je novinársky cennejší“ (Mistrík, 1975, s. 122).

Základní funkcí zprávy je přinést informace – odpovědi na otázky typu: 1. Kdo?, 2. Co?, 3. Kde?, 4. Jakým způsobem?, 5. Jakým přičiněním?, 6. Proč?, 7. Kdy?. Ani pro syntaktickou rovinu není požadavek stručnosti příliš vyhovující. Nasycenost faktů, mezi nimiž není možné dostatečně vyjádřit souvislosti způsobuje, že se zpráva řadí mezi útvary s nejmenší syndeticitou, přičemž se zpravidla uplatňuje princip juxtaopozice. „Správa je chudobná na spojky, ale i na předložky 3. a 7. pádu. Najčastejší je tu totiž nominatív, po ňom akuzatív a lokál“ (Mistrík, 1975, s. 123).

Pro tuto bakalářskou práci je podstatné Mistríkovo vydělení dalších dvou variant publicistické zprávy, které vznikají v závislosti na potřebách médií, v nichž jsou prezentovány. První variantou je drobná zpráva (noticka), jejíž podoba se omezuje na formu titulku, případně podtitulku. S drobnou zprávou se lze setkat např. v souvislosti se situacemi, které si vyžadují mimořádné aktuální zpravodajství. Na pozadí televizních pořadů ve spodní části obrazovky se při těchto příležitostech mihají kondenzovaná prohlášení zprostředkovávající nejzásadnější informace. Druhou variantu představuje rozšířená zpráva, které se v soudobé publicistice dostává nejširšího uplatnění. Tento útvar je východiskem pro praktickou část bakalářské práce. Mistrík ve své publikaci osvětluje jev pro současnou publicistiku typický, a to obohacování zprávy o prvky reportáže nebo komentáře. Pro ucelenou představu si uvedeme Mistríkovo charakteristiku rozšířené

zprávy:

„Rozšířená správa je volněji stylizovaný text, v kterom sa môže uplatniť aj postoj autora. Rozšířená správa, to neznačí automaticky správa bohatšia na údaje, než je bežné, ale to značí predovšetkým použitie viacej všeobecných a syntagmujúcich slov. Správa sa môže rozšíriť smerom k reportáži alebo ku komentáru. Reportáži je blízka, ak sa do nej dostane viacej dynamických, konkrétnych, emocionálnych, dramatických a vôbec dejových výrazov; komentáru je blízka vtedy, keď sa do nej dostane viacej intelektuálnych, abstraktných a úvahových prvkov. Reportážna rozšířená správa nemá trichotomické členenie textu, zatiaľ čo v komentovanej správe sú tendencie k takémuto členeniu alebo aspoň k uvedeniu záverov. Rozšírenou sa môže stať správa aj vtedy, keď sa do nej vsunú cudzie texty - „citáty“ - napr. Komuniké, uznesenia a i. Rozšířená správa je v systéme publicistických žánrov spojovacím článkom medzi správou na jednej strane a komentárom alebo reportážou na druhej strane“ (Mistrík, 1975, s. 127).

Na závěr teoretické části považujeme za vhodné poznamenat, že Mistríkovo členění není definitivní. Viktor Jílek upozorňuje na další typy zpráv, které probíhají médií. Jako specifický typ zkráceného zpravodajství uvádí fleš, kterou lze označit jako „první (před)zprávu, oznamuje událost, o níž zatím není ještě dostatek informací (...) Typický je příklad sportovního zpravodajství, kde v podobě fleše nejprve přichází do redakce výsledek určité sportovní události, teprve po nějaké době následují podrobnosti“ (Jílek, 2009, s. 73).

Z rozsáhlejších zpravodajských sdělení vyčleňuje zprávu souhrnnou a mozaikovou. „Souhrnný typ zprávy je používán u událostí, které se vyvíjely v určitém časovém úseku (průběh konferencí, jednání vlády, parlamentu...), její kompozice bývá retrospektivní“ (Jílek, 2009, s. 74).

„Mozaiková zpráva je užívána v případech, kdy se ve stejném časovém úseku v rámci jednoho tématu, které má být zpracováno, odehrává více událostí. Příkladem mohou být rozsáhlé přírodní pohromy (povodně na Moravě v roce 1997 a v Čechách v roce 2002), volby, na několika místech probíhající konference politických stran, společenské, sportovní události atd“ (Jílek, 2009, s. 74).

5. Praktická část

5.1. Případová studie 1

Vražda političky ochromila kampaň k brexitu

Při kampani proti odchodu Británie z EU byla zabita poslankyně a zastánkyně Unie Jo Coxová. Útočník ji postřelil a pobodal.

BRISTALL Zastánkyně setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová byla včera zavražděna při útoku, který vnesl zcela nevypočitatelný prvek do referenda o setrvání či vystoupení Británie z EU.

Pachatel podle dostupných zpráv poslankyni Labouristické strany a matku dvou dětí třikrát postřelil, bodl ji třiceticentimetrovým nožem a pak odkráčel s výkřiky „Británie především“.

V první chvíli však nebylo jasné, nakolik vražda souvisí s brexitem a účastí Coxové v kampani. Očití svědkové řekli, že pachatel zprvu neútočil přímo na ni.

Nejdříve došlo k hádce a tahanici mezi pachatelem a jiným mužem, poslankyně se snažila zasáhnout, ale útočník vytáhl z batůžku zbraň a vystřelil na ni.

Podle svědků, kteří jeho zbraň popsali jako starodávnou bambitku, střelil poslankyni jednou i do hlavy, a to z bezprostřední blízkosti. Do ležícího těla údajně i kopal.

Coxová ještě bojovala v nemocnici o život, když policie oznámila, že zadržela dvaapadesátiletého muže jménem Tommy Mair. Jeho sousedé ho označili za samotáře, který se s nikým nestýkal, neměl žádné zaměstnání a žil sám pro sebe.

Útok se odehrál ve chvíli, kdy Coxová hovořila s lidmi před městskou knihovnou v Brixallu nedaleko Leedsu.

V reakci na její smrt obě strany velkého britského sporu, který za šest dnů rozhodne referendem o budoucím směřování Británie i Evropy, ihned přerušily kampaň. Zděšení nad napadením poslankyně vyjádřil premiér David Cameron, který zrušil cestu do Gibraltaru, i šéf labouristů Jeremy Corbyn.

Jak to ovlivní referendum?

Bezprostředně po smrti političky se nikdo nechtěl pouštět do spekulací, jak může vražda přímo během kampaně ovlivnit výsledek hlasování příští čtvrtek. Objevily se jen náznaky, že smrt přímo na ulici symbolicky vypadá, jako by Coxová, která byla vášnivou zastánkyní setrvání v EU, zemřela kvůli svému postoji, i když okolnosti vraždy mohou po uzavření vyšetřování vypadat úplně jinak. To by řadu nerozhodnutých zřejmě přivedlo k hlasování pro EU.

Jo Coxová byla v parlamentu od loňska, útok se stal přímo v jejím volebním obvodu.

Politička vystudovala univerzitu v Cambridge a London School of Economics. Řadu let působila v humanitárních organizacích, což ji přivedlo do soudánského Dárfúru i Afghánistánu. Vypracovala se až na jednu z ředitelek obrovské nadnárodní organizace Oxfam, která je jednou z nejznámějších na světě a sdružuje šestnáct poboček z Evropy, Ameriky, Kanady a Asie. Později působila ve fondu Save the Children. Angažovala se také za uprchlíky. Mezi novými poslanci byla považována za jednu z nejchytřejších osobností, byla jednou z vycházejících hvězd Labouristické strany.

Fakta Rozdělená země Británie je kvůli referendu o svém setrvání v Evropské unii rozdělenou zemí. Šest dnů před osudovým 23. červnem jsou síly táborů pro a proti vyrovnané, i když ten

druhý v posledních průzkumech vede. Británie je však rozdělena i zeměpisně, neboť zatímco Anglie a Wales jsou pro odchod z EU, pro setrvání jsou Skotsko, Severní Irsko a Londýn. (zah)

Foto: Místo činu Policisté sbírají důkazy na ulici v Birstallu, kde po útoku na poslankyni Jo Coxovou zůstala ležet její kabelka i boty.

Otřesená Británie po vraždě poslankyně

Jakub ŽELEZNÝ, moderátor:

Politický život v Británii zcela ochromila včerejší vražda labouristické poslankyně Jo Coxové na ulici jejího volebního okrsku. Kampaň před referendem o vystoupení země z Evropské unie je do neděle zastavená. V pondělí se mimořádně sejde parlament. Premiér Cameron vyzývá k semknutí země kolem hodnot demokracie.

Milada MCGRATHOVÁ, redaktorka:

Vlajky nad parlamentem na půl žerdi. Lídři obou hlavních stran ve vzácné shodě. Na severu Anglie blízko místa, kde byla nesmyslně zavražděna poslankyně Jo Coxová.

Jeremy CORBYN, lídr Labouristické strany:

V pondělí se sejde parlament, abychom jí mohli řádně projevit úctu jménem každého v této zemi, kdo si váží demokracie.

David CAMERON, britský premiér; lídr konzervativců:

Kde vidíme nenávisť, kde nacházíme rozkol, kde vidíme netoleranci, musíme je vyhnat z naší politiky, z veřejného života a našich komunit.

Milada MCGRATHOVÁ, redaktorka:

Britští politici i mnoho obyčejných občanů truchlí a hluboce zpytují svědomí. Kampaň před referendem o možném odchodu z Evropské unie byla čím dál osobnější a vyhrocenější.

Joanna CHIDGEYOVÁ, obyvatelka Londýna:

Tihle lidé, co podněcují fanatismus, rasismus, nenávisť a intoleranci... Měli by se stydět! Měli by se stydět, protože takoví přece nejsme.

Milada MCGRATHOVÁ, redaktorka:

Kampaň je zastavená. Vyšetřování se soustředí na zadrženého psychicky léčeného samotáře, který si předplácel krajně pravicovou literaturu. Při vraždě prý křičel název nacionalistické strany, ta se ale od činu distancuje.

Paul GOLDING, lídr strany Británie především:

Nemáme s tím nic společného. A rozhodně to neschvalujeme.

Milada MCGRATHOVÁ, redaktorka:

Znovu se mluví o bezpečnosti politiků, hlavně mimo parlament. Poslanec Stephena Timmse smrt jeho kolegyně vrátila o šest let zpět, kdy sám přežil útok nožem. Jako většina kolegů ale trvá na zachování pravidelných konzultací, kdy každý volič může za poslancem přijít se svým problémem.

Stephen TIMMS, poslanec Labouristické strany:

O to jde, to je skutečně ten cenný rys naší politické kultury tady v Británii, o který nikdo nechce přijít.

Milada MCGRATHOVÁ, redaktorka:

Policie přitom v posledních dnech zvažovala, že ochranu zavražděné poslankyně posílí. Jo Coxové chodily už tři měsíce stále horší nenávislné vzkazy. S útokem zřejmě nesouvisely, ale ochranka možná mohla tragédii zabránit. Milada McGrathová, Česká televize.

5.1.1. Pojetí tématu

Uvedené zprávy spojuje téma vraždy britské poslankyně Jo Coxové. Vyšly ve stejný den a v rámci svého nadřazeného celku (Události, MF Dnes) byly jedinými zpravodajskými projevy, které na tuto událost reagovaly. V praktické části bakalářské práce se blíže podíváme na to, jakými způsoby byla událost zprostředkována v psané a mluvené podobě.

Obě verze definujeme jako zprávy rozšířené, neboť rozsah zprostředkování události se neomezuje pouze na základní informace o ní, jako by tomu bylo v případě zprávy ryzí. Přesto obě verze zprostředkovávají událost zcela odlišným způsobem. Nápadná rozdílnost je patrná již v pojetí tématu.

Psaná verze pojednává o události komplexně. Z titulku se čtenář dozvídá, že předmětem sdělení je jakási vražda, která se neobešla bez dalekosáhlých následků. Prostřednictvím textu je čtenář informován o osobě dějem zasažené („poslankyně a zastánkyně Unie Jo Coxová“), o původci děje („když policie oznámila, že zadržela dvaapadesátiletého muže jménem Tommy Mair“), o místě děje („kdy Coxová hovořila s lidmi před městskou knihovnou v Bristallu“), o čase události („byla včera zavražděna“) o způsobu vykonání klíčové události („Pachatel... třikrát postřelil, bodl ji třiceticentimetrovým nožem a pak odkráčel s výkřiky...“), o důvodu („V první chvíli však nebylo jasné, nakolik vražda souvisí s brexitem a účastí Coxové v kampani. Očití svědkové řekli, že pachatel zprvu neútočil přímo na ni“). Základní informace jsou v článku rozšířeny o dramatický prvek, kterým je popis klíčové situace („Nejdříve došlo k hádce a tahanici... Do ležícího těla údajně i kopal“), přičemž hraje důležitou roli tvrzení domnělých svědků. Dále autor hovoří o důsledku vyplývajícím z klíčové události (V reakci na její smrt obě strany... ihned přerušily kampaň...“). Speciální odstavce jsou v textu věnovány okolnostem, které zasazují událost do širšího kontextu. Příjemce se dozvídá jak o profesním působení zavražděné političky („Jak to ovlivní referendum?“), tak o situaci v zemi před důležitým referendem („Fakta“). Autenticitu článku podtrhuje fotodokumentace, která vedle textu obsahujícího veškeré potřebné informace zaujímá pozici doplňkového prvku.

S odlišnou situací se setkáváme v pojetí tématu zprostředkovaného zprávou mluvenou. Vizualní prvek tvoří v poměru k jazykovému kódu zcela rovnocennou, ne-li nadřazenou, část sdělení. Na událost není nahlíženo komplexně, jako je tomu v případě textu psaného. Už titulek napovídá, že východiskem pro sdělení není akt vraždy jako takový, nýbrž „otřesená Británie“. Základní otázka zní: Co se děje s Británií?

Dějtem zasažený element je tedy v mluvené zprávě Británie, resp. kampaň před referendem. Vražda Jo Coxové, včetně informací o místě, času a způsobu jejího vykonání, zastupuje roli původce děje („Politický život v Británii zcela ochromila včerejší vražda labourstické poslankyně Jo Coxové na ulici jejího volebního okrsku“). O sekundárním postavení těchto informací v mluvené zprávě svědčí rovněž následující detail - na rozdíl od zprávy tištěné zde není uveden přesný název volebního okrsku. O pachateli se televizní zpráva zmiňuje jen letmo, přičemž je informace o něm koncipována opět v souhře s celkovým kontextem sdělení, kterým je v tomto případě situace v britské politické sféře před referendem. („Při vraždě prý křičel název nacionalistické strany, ta se ale od činu distancuje“).

Obsahem mluvené zprávy jsou téměř z poloviny intertextové vstupy britských politiků. Zatímco v psané verzi se uplatňuje osobnost autora (redaktora), který své nabyté znalosti zasazuje do komplexního článku a emocionálně působí na čtenáře skrze lidskou tragédii („a matku dvou dětí“), televizní zpráva využívá v zahraničí odvysílaných projevů, pro které vytváří spojovací text, který je realizován prostřednictvím mluveného textu produkovaného moderátorem a redaktorkou. Emocionálně působí spíše na bázi neštěstí národního („Taková přece nejsme!“).

Doslovné přejímání cizojazyčných výroků v televizní zprávě se neobejde bez překladu. Vznikají tak vícejazyčné zpravodajské útvary. V našem případě slouží k překladu pro české diváky titulky jdoucí na obrazovce souběžně s projevem britských státníků a obyvatek Londýna. Vícejazyčnosti, se kterou se běžně setkáváme v televizních zprávách, nebývá užíváno ve zprávách tištěných. Autor článku o vraždě Jo Coxové rovněž necituje ze zdrojů, z nichž zajisté při tvorbě textu čerpal, nýbrž cizojazyčné výroky parafrázuje.

Ani rozšiřující část televizní zprávy se nesoustředí na vraždu jako takovou. Jejím obsahem je zmínka o bezpečnosti politiků, přičemž mluvený text zmiňuje dokonce jiného konkrétního poslance, kterého před šesti lety málem potkal podobný osud jako Jo Coxová, jejíž vražda je takto v textu opět, v porovnání se zprávou psanou, odsunuta na pozadí.

Mluvená zpráva, stejně jako psaná, zprostředkovává přímé svědectví z místa děje (s ohledem na kontext je jím zde celá Británie). Obyvatelka Londýna se sice rozhořčuje nad vzniklou situací, nicméně její slova taktéž nabírají obecné platnosti. Svědění neadresuje vraždícímu pachateli, ale všem lidem, kteří by byli schopni podobného činu, o čemž svědčí užití plurálu v jejím projevu („Tihle lidé...Měli by se stydět, protože taková přece nejsme“).

Zajímavým rysem projevujícím se ve srovnání těchto dvou verzí zprostředkování

události, je míra uplatnění ovlivňovací, přesvědčovací a získávací publicistické funkce. Zatímco tištěná zpráva, adresovaná primárně českým příjemcům, se snaží dostat především funkce informativní a sdělné, resp. přiblížit událost nezasvěceným pozorovatelům, mluvená zpráva, která čerpá výroky a stanoviska z tamních (britských) zdrojů, přejímá zároveň snahu přímo působit na potenciální příjemce. Je evidentní, že výroky politiků cílí na občany s úmyslem situaci uklidnit. Vraždě jako takové není věnována pozornost. Je jí sice ponechána vážnost, ale pouze ve smyslu „vyššího účinku“, kterým je vzácné sjednocení v období vyostřené politické diversity. Televizní verze se snaží vyvolat dojem, že sice došlo k tragické události, ale morální hodnoty britských politiků i řadových občanů zůstávají na správném místě, viz svědectví obyvatelky Londýna, vyjádření Paula Goldinga nebo Stephena Timmse. Projev české redaktorky se svým vyzněním nijak neliší („Lídři obou hlavních stran ve vzácné shodě“; „...byla nesmyslně zavražděna...“; „Mnoho obyčejných občanů truchlí...“). V závěru sice vyjadřuje pochybnost nad nedostatečnou angažovaností ochranky, nezapomíná ovšem podotknout, že nenávistné vzkazy adresované Coxové v posledních dnech před vraždou s útokem nemají nejspíš co dočinění.

5.1.2. Výstavba jednotlivých zpráv

V teoretické části bakalářské práce byl v rámci vymezení zprávy zmíněn kompoziční princip obrácené pyramidy, který dělá zprávu ojedinělým publicistickým útvarem. V jaké míře se sestupná perspektiva uplatňuje při zprostředkování události vraždy Jo Coxové, se podíváme následovně.

Tištěné zprávě dominuje větný, graficky členěný titulek. Skrze toto postavení zastává typickou upoutávací funkci. Druhou dominantní funkcí titulku je funkce informativní, neboť ve vztahu k následujícímu textu představuje titulek minimální model textu, přičemž uvádí jeho celkové téma, kterým je v tomto případě vražda političky. Dále vykazuje titulek funkci hodnotící, a to prostřednictvím slovesa „ochromit“. Hodnotící funkce je typická spíše pro útvary analytického publicistického žánru, což je mimochodem dalším důkazem toho, že uvedenou zprávu lze definovat jako rozšířenou, neboť ryzí zpravodajské titulky jsou charakteristické věcností, kdy „titulek zpravodajský obsahuje především věcné a časové údaje, čísla, jména lidí, názvy závodů, měst apod“ (Shatury, Amr Ahmed. Titulky v psané publicistice [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7500>. Nestránkováno.).

Další část, podle obecného vzorce méně důležitou, tvoří v psané zprávě perex. Jeho přítomnost není nezbytná pro souslednost informací sdělovaných v předcházejícím titulku a nadcházejícím textu, není nutná ani pro správné porozumění zprostředkovaným informacím, z těchto důvodů by bylo možné s tvrzením souhlasit, pakliže by byl příjemce srozuměn s pojmem „brexit“. Pokud je příjemcem člověk pojmu neznalý, znamená pro něj perex v tomto znění dovětek vysvětlující důležitý pojem, kterému když příjemce porozumí, nejen že snáze pochopí postavení zavražděné poslankyně v britské politické situaci, ale především získá podnět k pokračování ve čtení článku. Čtenářův zájem bezpochyby vzbudí také poslední věta perexu působící na jeho emoce. Otázka důležitosti perexu je tedy v tomto případě odkázaná na individualitu čtenáře.

Po krátkém perexu následuje text členěný do tří částí. Chceme-li posuzovat důležitost informací v nich uvedených, měli bychom si uvědomit, na základě čeho chceme důležitost posuzovat. Pro nás je v tuto chvíli důležitý jejich vztah k informacím známých z dominantního prvku – titulku. Část první, dějově situovaná do Birstallu ukotvuje událost také časově („byla včera zavražděna“), nově přináší informaci o důsledku vraždy („ihned přerušily kampaň“) a o pachateli. Podrobný popis průběhu vraždy a informace o pachateli se jeví nadbytečně. Část druhou lze označit za čistě spekulativní, obohacenou o přiblížení osobnosti Jo Coxové. Jedná se tedy o rozšiřující element. Část třetí, jako by se vracela na začátek zprávy, upřesňuje atmosféru kampaně, v jejímž průběhu byla Jo Coxová zavražděna, čímž vyhovuje tvrzení Mistríka: „Ideálna rozhlasová a televízna správa – ak je dlhšia a pozoruhodnejšia – by mala istým spôsobom na konci zopakovať závažnejšie údaje zo začiatku“ (Mistrík, 1975. s. 120). Zpráva publikovaná v MF Dnes tedy splňuje požadavek kompozičního uspořádání, které je založeno na principu obrácené pyramidy.

Také televizní zpráva, ačkoli je prezentována ve zcela odlišném formátu, obsahuje titulek. Ten ve své psané podobě doplňuje na obrazovce úvodní slovo moderátora. Protože televizní zpravodajství neumožňuje příjemci možnost volby ve výběru zveřejněných zpráv, funkčním postavením se zde titulek od titulku psaného liší, a tak mu nelze přisoudit jinak typickou upoutávací funkci. Ve své pozici plní spíše funkci orientační, neboť jeho přítomnost umožňuje i pozdě přichozímu divákovi proniknout do podstaty sdělované zprávy. Dále vykazuje funkci informační, ale jelikož jsou titulky mluvených zpráv zpravidla formulovány stručněji než jejich tištěné protějšky, skutečné informační jádro zprávy bývá v závislosti na prostorovém omezení zastřeno. Ani v případě titulku "Otřesená Británie po vraždě poslankyně" se nejedná o jednoznačnou formulaci. Až v textu proneseném moderátorem se příjemce dozvídá, že vražda zasáhla "politický život v Británii". Titulek mluvené zprávy se dokonce na obrazovce objevuje přibližně vteřinu a půl

po zažátku moderátorovy promluvy. Úvodní slovo moderátora tedy svou důležitostí předchází privilegium titulku zprávy tištěné. Má charakter novinového titulku a perexu.

Následující část se skládá z útržků reportáží zveřejněných britskou veřejnoprávní rozhlasovou a televizní společností BBC, které jsou komentovány hlasem redaktorky. S ohledem na sled záběrů a informací není patrné žádné vnější členění, jako tomu bylo v případě zprávy tištěné. Přesto lze v rámci mluvené zprávy pozorovat hierarchické uspořádání do tří tematických oddílů:

- a) Druhý (Vlajky nad parlamentem...) až sedmý odstavec (Nemáme s tím nic společného...) je ve shodě s úvodním slovem moderátora, pouze rozšiřuje jím vyřčené výroky. Kromě "nadrámcové" informace o pachateli nepřináší žádné nové poznatky.
- b) Osmý a devátý odstavec tvoří rozšiřující element zprávy, neboť se od jádra sdělení - otřesené Británie - odklání k problematice bezpečnosti politiků.
- c) Desátý odstavec představuje rovněž rozšiřující element, neboť obsahuje dodatečnou informaci, zajímavost, a spekulativní prvek ("S útokem zřejmě nesusvisely, ale ochranka možná mohla tragédii zabránit.")

Stavbu komunikátu, která je v souladu s principem obrácené pyramidy lze tedy pozorovat rovněž v souslednosti zprostředkování události skrze zprávu televizní. Kvantitu informací, kterou vyžaduje zpráva psaná, v tomto případě ale nahrazují reportážní záběry z místa činu. Mluvenou zprávu nečlení odstavec, nýbrž místní a časové ukotvení reportážních záběrů. Narozdíl od tištěné verze postrádá mluvená zpráva závěrečné opakování informací uvedených v úvodu.

5.1.3. Syntaktická výstavba

Nápadnou odlišnost vykazují srovnávané zprávy, porovnáme-li v textech syntaktickou stavbu. Koherence psaného textu viditelně kontrastuje s koherencí textu mluveného. Dominantním kohezním jazykovým prostředkem zprávy psané je princip opakování slov.

Při kampani proti odchodu Británie z EU byla zabita poslankyně a zastánkyně

Unie...

Zastánky setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová byla včera zavražděna ...

Pachatel podle dostupných zpráv poslankyni Labouristické strany a matku dvou dětí ...

Nejdříve došlo k hádce ..., poslankyně se snažila zasáhnout, ale ...

..., střelil poslankyni jednou i do hlavy ...

... ale útočník vytáhl z batůžku zbraň a vystřelil na ni.

Podle svědků, kteří zbraň popsali jako starodávnou ...

Očití svědkové řekli, že pachatel zprvu neútočil přímo na ni.

Nejdříve došlo k hádce a tahanici mezi pachatelem a jiným mužem, ...

Ve zprávě mluvené se v rámci koheze neuplatňuje princip opakování slov, nýbrž opakování částí výpovědí.

Kampaň před referendem o vystoupení země z Evropské unie je do neděle zastavená. (moderátor)

Kampaň je zastavená. (redaktorka)

V pondělí se mimořádně sejde parlament. (moderátor)

V pondělí se sejde parlament. (lídr Labouristické strany)

Ve zprávě psané se setkáváme s principem synonymických pojmenování, která plní nejen funkci kohezní, slouží rovněž k ozvláštnění projevu.

Při kampani proti odchodu británie z EU byla zabita poslankyně ... / Zastánky setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová byla včera zavražděna ...

S pojmenováním synonymickým úzce souvisí další jazykový prostředek zajišťující v psaném textu významovou soudružnost. Je jím substituce pojmenování s jiným výrazem.

Jo Coxová byla v parlamentu od loňska, ... / Politčka vystudovala univerzitu v

Dále se, především ve zprávě tištěné, uplatňuje jako kohezní prostředek anaforická pronominalizace, jejíž princip spočívá v užití zástupných výrazů (zájmen) ve větách vedlejších, či ve větách bezprostředně navazujících, pro výraz nacházející se ve větě předešlé.

... byla zabita poslankyně a zastánkyně Unie Jo Coxová. Útočník ji postřelil a pobodal.

..., poslankyně se snažila zasáhnout, ale útočník vytáhl z batůžků zbraň a vystřelil na ni.

... zadržela dvaapadesátiletého muže jménem Tommy Mair. Jeho sousedé ho označili za samotáře ...

Objevily se jen náznaky, že ... zemřela kvůli svému postoji, ... To by řadu nerozhodných zřejmě přimělo ...

... jsou síly táborů pro a proti vyrovnané, i když ten druhý v posledních průzkumech vede.

Zpráva mluvená obsahuje množství prostředků pronominalizace naopak minimální. Autoři textu mluveného totiž oproti autorovi textu psaného volí zcela odlišnou strategii.¹ Stylistika současné češtiny se o syntaxi mluveného zpravodajství vyjadřuje následovně: „V syntaxi se setkáváme se dvěma extrémy: buď převládají krátké, až nepřirozené věty, nebo syntax mluveného komunikátu je téměř autentická s obvyklou syntaxí psaných textů a při mluvě působí hyperkorektně“ (Čechová a kol., 1997, s. 192). Pro televizní zprávu analyzovanou v této práci platí z uvedených pravidel spíše varianta první. Převládají jednoduché věty. Ve snaze o úspornost vyjádření je navíc ve větší části sdělení potlačena koherentnost mluveného textu, přičemž vznikají nelogická uskupení výpovědí s ostrými začátky, které následují bezprostředně po sobě. Nekoherentnost provází už první vstup redaktorky, v němž se setkáváme dokonce s gramatikalizovanou odchylkou od pravidelné větné stavby – elipsou, aneb vynecháním části věty, v našem případě jde o vynechání přísudku. Elipsa je odchylkou běžně se vyskytující v mluvených i psaných projevech, její absence bývá podmíněna dostatečným kontextem, který umožňuje porozumění jazykovému útvaru i za předpokladu vynechání jedné z jeho částí. V mluvené zprávě mohou tento kontext doplnit kamerové záběry.

---

¹ Pro účel analýzy syntaktické výstavby televizní zprávy nejsou v práci zkoumány výroky politiků a obyvatelky Londýna.

Vlajky nad parlamentem na půl žerdi (záběr na parlament). Lídři obou stran ve vzácné shodě (záběr na pospolu jdoucí politiky opozičních stran). Na severu Anglie blízko místa, kde byla nesmyslně zavražděna poslankyně Jo Coxová (záběr na politiky opozičních stran pokládající společně květiny v místě tragédie).

Na pozadí kamerových záběrů lze snadno domyslet chybějící slovesné tvary ve funkci přísudku, které by mohly vypadat následovně:

„Vlajky nad parlamentem [vlají] na půl žerdi. Lídři obou stran [jsou] ve vzácné shodě. [Nacházíme se] na severu Anglie blízko místa, kde byla nesmyslně zavražděna poslankyně Jo Coxová.“

Nevýhodou takto formulovaného textu by byla ztráta dramatičnosti, o níž autor výpovědi usiloval.

Syntaktická stavba úvodního vstupu moderátora a syntaktická stavba zbývajících komentářů redaktorky sice příslušné přísudky obsahuje, v redaktorčiných promluvách je dokonce užito krátkých souvětí, nicméně ostré začátky a absence kohezních prostředků prostupují veskrze celý mluvený text. Většina výpovědí představuje natolik samostatné celky, že by se teoreticky daly v rámci výpovědního celku přesunout, resp. vzájemně zaměnit, aniž by došlo k významovým nesrovnalostem.

Kampaň je zastavená. Vyšetřování se soustředí na zadrženého psychicky léčeného samotáře, který si předplácel krajně levicovou literaturu. (Eventuálně: Vyšetřování se soustředí na zadrženého psychicky léčeného samotáře, který si předplácel krajně levicovou literaturu. Kampaň je zastavená.)

Britští politici i mnoho obyčejných občanů truchlí a hluboce zpytují svědomí. Kampaň před referendem o možném odchodu z Evropské unie byla čím dál osobnější a vyhrocenější. (Eventuálně: Kampaň před referendem o možném odchodu z Evropské unie byla čím dál osobnější a vyhrocenější. Britští politici i mnoho obyčejných občanů truchlí a hluboce zpytují svědomí.)

Ve chvíli, kdy hierarchie sdělovaných faktů přechází v část obsahující rozšiřující informace (viz Výstavba jednotlivých zpráv), mění se též syntaktická stavba výpovědí. Objevují se hypotaktická dvoučlenná souvětí i tematická provázanost výpovědí, o níž svědčí elipsa podmětu například v následujícím úryvku:

...samotáře, který si předplácel krajně pravicovou literaturu. Při vraždě prý (samotář) křičel název nacionalistické strany,...

Souvětná stavba psaného textu dává za vznik dalším kohezním jazykovým prostředkům. Text tištěné zprávy je realizován skrze souvětí, která uplatňují jak parataxi, tak hypotaxi, v některých souvětích dokonce jejich kombinaci. Takto strukturované věty umožňují výstižněji a komplexněji postihnout zprostředkovanou událost, neboť syntaktické prostředky dovolují autorovi vyjádřit příslušné sémantické vztahy mezi jednotlivými větami. Čtenáři usnadňují orientaci v textu a pochopení souvislostí.

Zastánkyně setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová byla včera zavražděna při útoku, kteřý vnesl zcela nevypočitatelný prvek do referenda o setrvání či vystoupení Británie z EU.

V této souvislosti se na soudružnosti textu podílí prostředky textové koheze – konektory. Prvním typem jsou konektory vlastní. “Vyjadřují nejzákladnější vztahy, které se mohou vyskytovat jak mezi větami v souvětí, tak mezi rozsáhlejšími textovými jednotkami (obsahovými celky). Jsou to vztahy aditivní (slučovací), adverzativní (odporovací), alternativní (vylučovací), skupina vztahů kauzálních (příčina, účel, důvod, přípustka)” (Hirschová, 1989, s. 41). Konektory vlastní jsou realizovány příslušnými spojky a ve zprávě psané jsou opět zastoupeny hojněji.

... poslankyně se snažila zasáhnout, ale útočník vytáhl z batůžku zbraň a vystřelil na ni.

... bodl ji třiceticentimetrovým nožem a pak odkráčel s výkřiky „Británie především“

Šest dnů před osudovým 23. červnem jsou síly táborů pro a proti vyrovnané, i když ten druhý v posledních průzkumech vede.

... zemřela kvůli svému postoji, i když okolnosti vraždy mohou po uzavření vyšetřování vypadat úplně jinak.

Mluvená zpráva obsahuje konektory tohoto typu pouze dva:

Britští politici i mnoho obyčejných občanů truchlí a hluboce zpytují svědomí.

S útokem zřejmě nesouvisely, ale ochranka možná mohla tragédii zabránit.

Konektory implikativní, které “připojují textové jednotky buď k předcházejícímu textu, nebo k nějakému obsahovému celku (propozici), který nemusí být v předcházejícím celku doslovně vyjádřen, ale vyplývá z něho, je implikován, tento celek můžeme odvodit” (Hirschová, 1989, s. 41), se v obou zprávách vyskytují pouze zřídka. Reprezentovány jsou částicemi.

*Coxová ještě bojovala v nemocnici o život, když policie oznámila, že zadržela...
(psaná zpráva)*

Policie přitom v posledních dnech zvažovala, že ochranu zavražděné poslankyně posílí. Jo Coxové chodily už tři měsíce stále horší nenávistné vzkazy. (mluvená zpráva)

Porovnáme-li užití formálních kohezních prostředků ve zprávě mluvené a psané, zpráva psaná z hlediska kvantity převyšuje zprávu mluvenou. Zatímco ve zprávě tištěné zajišťují koherenci z větší části formální kohezní prostředky, sémantickou soudružnost zprávy mluvené zajišťuje primárně jeden z druhů aktuálního větného členění – derivace z hypertématu.

<u>Zpráva mluvená</u>	<u>Hypertéma:</u> Politický život v Británii zcela ochormila včerejší vražda labouristické poslankyně Jo Coxové na ulici jejího volebního okrsku. <u>Soběstačné jednotky textu představující speciální aspekty hypertématu:</u> Kampaň před referendem o vystoupení zeme z EU je do neděle zastavená. V pondělí se mimořádně sejde parlament. Premiér Cameron vyzývá k semknutí země kolem hodnot. Vlajky nad parlamentme na půl žerdi. Lídři obou stran ve vzácné shodě. ...
------------------------------	---

K syntaktické rozdílnosti obou zpráv lze ještě poznamenat, že ve zprávě tištěné jsou hojně zastoupeny věty vztažné, skrze něž je realizován shodný přívlastek podstatného jména ve větě řídicí, tedy vedlejší věty přívlastkové. Tyto věty představují v textu rozšiřující prvek, neboť sice vyjadřují vlastnost řídicího podstatného jména, které je pro danou větu stěžejní, ale jejich užití není zásadní podmínkou pro pochopení souvislostí v rámci zprostředkované události.

Zděšení nad napadením poslankyně vyjádřil premiér David Cameron, kteřý zrušil cestu do Gibraltaru... (Pro zprávu nepodstatná informace.)

Jeho sousedé ho označili za samotáře, kteřý se s nikým nestýkal,... (Samotný sémantický význam slova „samotář“ prozrazuje, že jde o člověka, který se s nikým nestýká.)

Objevily se jen náznaky, že smrt přímo na ulici symbolicky vypadá, jako by Coxová, kteřá byla vášnivou zastánkyní setrvání v EU, zemřela kvůli svému postoji (Již z úvodu článku víme, že byla Coxová zastánkyní Unie.), i když okolnosti vraždy mohou po uzavření vyšetřování vypadat úplně jinak.

V posledním úryvku si lze všimnout také toho, že autor ve snaze zprostředkovat informace v co nejkomplexnější a zároveň nejsrozumitelnější podobě vytváří až několikačlenná souvětí, zde konkrétně sestává souvětí z jedné věty hlavní a čtyř vět vedlejších (1H - 2V - 3V - 4V - 5V).

Rozdílnost psané a mluvené zprávy se rovněž projevuje v užití odkazovacích výrazů. Zatímco intertextovost zprávy mluvené je logicky odvoditelná z vypůjčených záběrů televize BBC, autor zprávy psané vyjadřuje nepůvodnost sdělovaných informací odkazovacím výrazem.

Pachatel podle dostupných zpráv poslankyni Labouristické strany a ...

V televizní zprávě zastřešuje sdělení o události mluvený projev moderátora. Mluvený projev redaktorky funguje jako spojující element mezi moderátorovým úvodem a vypůjčenými záběry, přičemž i pro tuto “návaznost” platí ostré začátky jednotlivých odstavců. (...ta se ale od činu distancuje. - ostrý přechod - “Nemáme s tím nic společného.”). Naopak autor zprávy psané, který nezakomponovává do svého projevu

přímou řeč, se se zprostředkováním cizích pronesených tvrzení musí vypořádat skrze užití vhodných odkazovacích výrazů.

Očití svědkové řekli, že pachatel zprvu neútočil přímo na ni.

Podle svědků, kteří jeho zbraň popsali jako ...

... ještě bojovala v nemocnici o život, když policie oznámila, že zadržela ...

Jeho sousedé ho označili za samotáře ...

Zděšení nad napadením poslankyně vyjádřil premiér David Cameron, který ...

Odkazovací výraz v tomto smyslu obsahuje mluvená zpráva pouze jeden, navíc s neurčitým významovým vyzněním, tzn. nepřináší informaci o původci sdělení, přičemž navíc naznačuje jeho nejistotu.

Při vraždě prý křičel název nacionalistické strany.

5.1.4. Morfologické prostředky

Míra zastoupení slovních druhů v analyzovaných zprávách se logicky odvíjí od syntaktické výstavby, skrze níž jsou texty realizovány. Zatímco autor zprávy tištěné má možnost využít širší škálu morfologických prostředků, kterými by mohl pojmenovat sdělovanou skutečnost a zároveň vyjádřit příslušné vztahy, zpráva televizní vyžaduje co nejúspornější a nejpřesnější pojmenování skutečností. Protikladný přístup lze demonstrovat na následujících úryvcích. Oba úryvky obsahově spadají pod úvodní část zprávy a uvádí příjemce do situace.

Politický život v Británii zcela ochromila včerejší vražda Labouristické poslankyně Jo Coxové na ulici jejího volebního okrsku.

Zastánkyně setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová byla včera zavražděna při útoku, který vnesl zcela nevypočitatelný prvek do referenda o setrvání či vystoupení Británie z EU.

Levá část tabulky obsahuje mluvený úryvek v chronologickém sledu, v pravé části jsou uvedeny odpovídající výrazy podílející se na stylizaci úryvku zprávy tištěné. Ačkoli úryvek zprávy mluvené obsahuje o informaci navíc (lokalita), počtem slov zaostává za zprávou

tištěnou, v níž lze pozorovat větší počet podstatných jmen, přídavných jmen a předložek.

Zpráva mluvená	Zpráva psaná
Politický život	do referenda o setrvání či vystoupení
zcela ochromila	vnesl zcela nevypočitatelný prvek
včerejší vražda	byla včera zavražděna při útoku
labouristické poslankyně Jo Coxové	zastánkyně setrvání Británie v Evropské unii a poslankyně Jo Coxová
na ulici jejího volebního okrsku	X (neobsahuje určení lokality)

Dále se zprávy s ohledem na informační obsah sdělení rozcházejí. Z tohoto důvodu neobsahují vhodné příklady pro podobné srovnání, nicméně stále platí, že zpráva psaná se vyznačuje výraznější slovnědruhovou pestrostí a početnějším zastoupením jednotlivých slovních druhů.

Specifikem zprávy mluvené jsou způsobová adverbia, konkrétně adverbia určující míru (intenzitu). Jejich funkcí je upozornit na závažnost události, o níž informují. Zpráva mluvená totiž nemá k dispozici prostor pro dlouhá vysvětlování, která se naopak ve zprávě psané blíží narativnímu postupu sdělování informací.

Politický život v Británii zcela ochromila včerejší vražda...

V pondělí se mimořádně sejde parlament.

... truchlí a hluboce zpytují svědomí.

..., který si předplácel krajně pravicovou literaturu.

Stejnou funkci zastává i deadjektivní adverbium „nesmyslně“ a adjektivum „vzácné“ ve větách:

Na severu Anglie blízko místa, kde byla nesmyslně zavražděna...

Lídři obou hlavních stran ve vzácné shodě.

Specifikem zprávy psané je četné zastoupení sloves. Souvětlná stavba textu psaného otevírá pozice pro množství přísudků a jejich realizace – slovesné tvary. Zatímco volba slovesných tvarů zprávy mluvené opět koresponduje s celkovou stručností projevu, přičemž má každé sloveso v rámci mluveného textu jedinečný význam a je užito pouze jedinkrát (kromě atematického slovesa “být”), užití sloves v textu psaném podléhá

koherentní povaze sdělení. Některá slovesa užitá ve zprávě psané se na koherenci textu podílí tak, že přímo realizují jednu z možností zajištění koheze, kterou je opakování stejných slov. Tento způsob vytvoření soudružnosti uplatňuje autor tištěné zprávy především v odstavci “BIRSTALL” zprostředkovávajícím událost vraždy Jo Coxové. V tomto relativně krátkém textovém oddílu jsou užitý tyto významově korespondující skupiny slovesných tvarů: byla zabita – byla zavražděna, postřelil – postřelil – vystřelil – střelil, pobodal – bodl.

... poslankyni Labouristické strany a matku dvou dětí třikrát postřelil...

... střelil poslankyni jednou i do hlavy...

Slovesa se v psané zprávě podílí na účinnosti vyjádření. Autor zvyšuje užitím jejich dokonavých - expresivnějších - tvarů míru působení na příjemce, v tomto případě sugerují závažnost situace.

Jelikož zpráva tištěná pojednává primárně o události minulé, o uskutečněné vraždě, převládají v ní minulé tvary slovené (řekli, neútočil, kopal, bojovala, přerušily, vyjádřil). Oproti tomu zpráva mluvená zprostředkovává situaci právě probíhající, navíc vytváří spojnici mezi převzatými záznamy, snaží se působit aktuálně, proto v ní převládají tvary času přítomného (vyzývá, truchlí, zpytují, distancuje se)

Četně zastoupená jsou ve zprávě psané také přídavná jména. Ta se samozřejmě vyskytují rovněž v projevu mluveném, většina z nich je ale charakteru deverbativního (D) či relačního (R), slouží tudíž jako úsporné kondenzační prostředky ke zhuštění výrazu ve větě. Jejich pozice je proto pro kontext závazná, tzn. nelze je z kontextu vytrhnout, o čemž se lze přesvědčit v následujících příkladech.

... vražda... na ulici jejího volebního (R) okrsku.

Výšetřování se soustředí na zadrženého (D) psychicky léčeného (D) samotáře, který si předplácel krajně pravcovou (R) literaturu.

Při vraždě prý křičel název nacionalistické (R) strany...

Naopak výsadu projevu psaného tvoří přídavná jména deskriptivní, která popisují vlastnost (bez hodnotícího zabarvení). Jejich užití má fakultativní charakter, není tedy závazné pro gramatickou správnost sdělení, nevykazují ani nezastupitelnou informační hodnotu.

..., bodl ji třiceticentimetrovým nožem ...

..., kteří jeho zbraň popsali jako starodávnou bambitku, ...
..., že zadržela dvaapadesátiletého muže, ...
... hovořila s lidmi před městskou knihovnou v Birstallu ...

5.1.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky

Reprezentativní postavení publicistického funkčního stylu předpokládá v příslušných útvarech užití spisovného jazyka. V posledních letech, zejména pod vlivem koncepce vysílání TV Nova, dochází k bulvarizaci médií, jejíž důsledkem je mimo jiné příklon k hovorové češtině. Zprávám porovnávaným v této bakalářské práci dominuje spisovný neutrální jazyk. Autor tištěné zprávy si je vědom své zodpovědnosti dostát svým projevem seriózností, kterou vyžaduje publikování v nejprodávanějším českém zpravodajském deníku. Dalším faktorem jsou očekávání kladená na text tištěných zpráv, přičemž nejsou odchylky tolerovány (viz Psanost a mluvenost). Zpráva mluvená, ačkoli z podstaty svého jazykového kódu inklinuje k odchýlkám spíše než zpráva psaná, rovněž dodržuje po jazykové stránce kodifikovanou normu. V tomto případě je důslednost zapříčiněna zaprvé tím, že mluvenému projevu předchází psaná předloha, projev je stylizován, zpráva neobsahuje živé vstupy a nevzniká tak prostor pro improvizaci. Zadruhé - “komunikační projevy, jazykové a etické normy jsou ve veřejnoprávních médiích obecně stanoveny v závazných kodexech: Kodexu České televize a Kodexu Českého rozhlasu. Oba dokumenty obsahují články věnované jazykovému projevu pracovníků médií. Formulace k tomuto tématu jsou v obou dokumentech víceméně totožné (velkou mírou shody mezi oběma dokumenty lze konstatovat pro celý text; je zřejmé, že jeden dokument byl předlohou pro druhý), s tím rozdílem, že Česká televize se navíc zavazuje k tomu, že si bude nechávat v půlročním intervalu zpracovávat analýzu úrovně vysílání od nezávislého pracoviště (tímto pracovištěm je od počátku Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky)” (Hoffmanová a kol, 2016. s. 310).

Ani jedna ze zpráv, které v této práci srovnáváme, neobsahuje výrazy, které by se vymykaly kodifikované normě. Menší odlišnosti lze ale pozorovat v rovině stylové charakteristiky některých lexikálních prostředků, přičemž dochází v rámci textu ke stylovému míšení. V textech obou kódů zpráv si lze povšimnout snahy ozvláštnit projev výrazy knižního charakteru.

Zpráva psaná	<i>Útok se odehrál ve chvíli, kdy Coxová <u>hovořila</u> s lidmi ... Očití <u>svědkové</u> řekli, že ... ... a pak <u>odkrácel</u> s výkřiky "Británie především!"</i>
Zpráva mluvená	<i>... mnoho obyčejných občanů <u>truchlí</u> a hluboce <u>zpytují svědomí</u>, ...</i>

Psaná zpráva navíc obsahuje archaismus.

... kteří jeho zbraň popsali jako starodávnou bambitku...

Stylistická beletrie se shoduje v tvrzení, že typickým publicistickým jazykovým prostředkem jsou prostředky aktualizační. "Aktualizace jsou spjaty především s persvazí, která je založena na atakování recipienta neočekávanými a překvapivými formulacemi, jež mají přitáhnout jeho pozornost a podnítit mentální aktivitu" (Hoffmanová a kol., 2016., s. 269). Takovými slovními útvary mohou být například již zmiňované výrazy z hovorové vrstvy českého jazyka a výrazy knižní, dále neologismy, obrazná vyjádření, frazeologismy, módní výrazy apod.

Také ve zprávách srovnávaných v této práci si lze povšimnout aktualizačních jazykových prostředků. Nejnápadnější z nich se vyskytuje již v titulku zprávy tištěné, je jím slovo "brexit". Jedná se o politický neologismus, jehož vznik si vyžádaly polemiky na území Velké Británie o výstupu z Evropské Unie, a jehož expanzi si vyžádalo referendum, ve kterém tamější občané o skutečném výstupu rozhodli. Referendum se stalo sledovanou událostí, na níž reagovala a zatím dále reagují média po celém světě. Čas ukáže, zda pojem pojmenovávající aktuální proměnu zakotví. Brexit je anglicismus, jehož vznik byl podmíněn procesem kompozice a abreviace, sestávající ze slov "Britain" (či "british") a "exit". Jeho výhodou užívání v oblasti publicistiky je kondenzovaná pojmová forma.

Mluvený text redaktorky ve zprávě televizní rovněž obsahuje neologismus původem z anglického jazyka - "lídři", tentokrát se ale jedná o pojem v angličtině ustálený. Do českého prostředí pronikl procesem přejímání a následné adaptace. Základní tvar uvedeného neologismu zní "lídr", původem z anglického leader (vedoucí představitel). Jedná se zároveň o módní výraz. V českém prostředí prošlo slovo fonetickou i grafickou proměnou, tzn. přizpůsobilo se fonetickému systému natolik, že se změny běžně prosazují i v rovině grafické. O pokročilé fázi formální adaptace vypovídá užití výrazu v množném čísle a zařaditelnost výrazu ke vzoru českého deklinačního systému - „pán“.

Dalšími prostředky jazykové aktualizace jsou obrazná vyjádření, která „plní v

publicistickém projevu nejen svou funkci sdělnou, ale poutají čtenářskou pozornost a dodávají jazykovému projevu živosti a naléhavosti. Jimi obohacený jazykový projev pak bývá emocionálnější, procítěnější“ (Čechová a kol., 1997, s. 182). Ve zprávě psané si lze povšimnout nápadného metaforického slovního obratu ve větě „*Mezi novými poslanci byla považována za jednu z nejchytřejších osobností, byla jednou z vycházejících hvězd Labouristické strany*“. Takto užitá metaforická spojení je plně v souladu s tvrzením Čechové. *Hvězda* ve významu úspěšný „zářící“ člověk, *vycházející* ve významu „na počátku své zářné kariéry“ - formulace projev nejen že ozvláštňuje, ale rovněž působí na čtenářovy emoce. Zpráva mluvená žádnou metaforou v tomto smyslu nedisponuje.

Typickými aktualizačními publicistickými prostředky jsou rovněž frazémy a jejich modifikace. „Charakteristickým rysem je právě koexistence frazémů zcela stylově protikladných, neboť shledáváme tradiční frazémy lidové, kolokviální, ale současně i knižní, označované někdy jako literární, kulturní, z nichž mnohé mají původ v antické slovesnosti nebo v bibli“ (Čechová a kol., 1997, s. 185). Kolokviální frazeologickou jednotku obsahuje opět zpráva psaná, konkrétně: „... *neměl žádné zaměstnání a žil sám pro sebe*“ ve významu „nezáleželo mu na ničem jiném než na sobě samém“.

K příznakovým lexikálním jednotkám lze ve zprávě psané přiřadit také deminutivum *batůžek*.

Ze srovnání lexikálních prostředků užitých v psané a mluvené zprávě je patrné, že prostředky aktualizační využívá autor zprávy tištěné spíše než autor zprávy mluvené. Toto zjištění koresponduje s tvrzením, že aktualizace "jsou v mluvených mediálních textech poměrně řídkým jevem" (Hoffmanová a kol., 2016, s. 320). Ve zprávě televizní se naopak setkáváme se automatizací, konkrétně s metonymickými spojeními typu synekdocha:

V pondělí se mimořádně sejde parlament.

Vyšetřování se soustředí na zadržného psychicky léčeného samotáře, ...

Policie přitom v posledních dnech zvažovala, že ...

Srovnávané zprávy nacházejí společný rys v užívání termínů, a to politických. Následující výčet uvádí tyto termíny ve tvarech, v jakých stojí v jednotlivých zprávách. Zastoupení politických termínů lehce převažuje ve zprávě mluvené pouze proto, že v centru jejího zájmu se nachází právě situace v politické sféře bezprostředně po vraždě.

Zpráva psaná: poslankyni, kampaň, Evropské unii, referenda, Labouristické strany, parlamentu, volebním obvodu, političky

Zpráva mluvená: poslankyně, kampaň, Evropské unie, referendem, labouristické

poslankyně, parlament, volebního okrsku, demokracie, pravicovou literaturu, nacionalistické strany, volič, poslance

5.2. Případová studie 2

"Vlajku jsme neukradli. Jen jsme ji dopravili z dosahu ostrahy"

PRAHA Převlečení za kominíky a stavbyvedoucího vyvěsili loni na podzim na střeše Hradu obří rudé treny. Včera kvůli tomu členové skupiny Ztohoven, tentokrát v divadelních kostýmech, dorazili k soudu. Hrozí jim tři roky vězení. "Je to divadlo," řekl o soudním jednání jeden z obžalovaných a při příchodu k ohrdce si udělal selfie.

Matěj Hájek, David Hons a Filip Crhák jsou obžalováni z výtržnictví, krádeže a poškození cizí věci. Hájí se, že sundáním prezidentské standarty a vyvěšením trenýrek chtěli jen protestovat proti prezidentu Miloši Zemanovi. Crhák vzápětí označil soudkyni za podjatou, jelikož ji jmenuje prezident. To však soudkyně odmítla.

"Prostě někdo přišel s nápadem, že na Hradě je lešení, přidávaly se nápady dalších lidí a končí to u tohoto soudu," popisoval Hájek, jak akci vymysleli.

Prezidentskou standartu, kterou před pár dny performeři rozstříhali a části darovali lidem z celé republiky a včera také soudu, však dle svých slov neukradli. "Vlajku jsme dopravili z dosahu ostrahy," upřesnil před soudem Hájek.

Umělci podle svědků standartu na střeše svázali do balíčku a shodili dolů do kavárny Starbucks.

"Takto bych to přesně neřekl, ale ano," přitakal k pádu standarty Hájek.

"Standartu jsme neodcizili, mohu jen říci, že letěla," dodal pak Hons a řekl, že výstup na střechu byl pro ně dost náročný. "Lezli jsme tam i s vědomím, že na nás někdo může vytáhnout pušku," říká Hons.

Obří rudé trenýrky performeři prodali soukromému sběrateli Patriku Šimonovi za milion korun s tím, že pokud trenýrky předá do sbírek Národní galerie, dostane slevu 999 993 korun. Trenýrky jim však policie zatím nevrátila.

Foto: Jak z toho ven Filipu Crhákovi, Matěji Hájkovi a Davidu Honsovi hrozí kvůli "krádeži" standarty tři roky vězení.

Foto: Dan Materna, MAFRA

Kauza prezidentské standarty u soudu

Jakub ŽELEZNÝ, moderátor:

Kauza výměny prezidentské vlajky na střeše Pražského hradu za červené trenýrky je před soudem. Členové skupiny se k akci přiznali. Odmítli ale, že by vlajku ukradli, podle svých slov ji rozstříháním a následným rozdáním jen vrátili občanům. Státní zástupkyně i hradní kancelář o porušení zákona nepochybují.

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Obžalovaní v kostýmech, smějící se soudkyně. Vážnou tvář **zachovává** po celý den jen státní zástupkyně.

Zuzana BEŇOVÁ, státní zástupkyně:

Obvinění David Hons a Matěj Hájek byli převlečeni za kominíky a obviněný Filip Crhák byl převlečen za řemeslníka v reflexní vestě s ochrannou přilbou.

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Popis akce z loňského září. Trojice mužů vylezla po lešení až na střechu Hradu.

Zuzana BEŇOVÁ, státní zástupkyně:

Ze stožáru svévolně sňali vlajku prezidenta republiky, jeden ze státních symbolů České republiky, na její místo vyvěsili červené pánské trenky o rozměrech přibližně jeden a půl metru krát jeden a půl metru.

Miloš ZEMAN, prezident republiky:

Jejich čin beru jako důkaz extrémní blbosti pachatelů.

Petr ŽÍLKA, mluvčí skupiny Ztohoven:

Podstata je v tom, jestli soud uzná, že to je legitimní forma uměleckého projevu, a tedy že to vlastně před ten trestní soud vůbec nepatří.

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Obžalovaní tvrdí, že jsou připraveni škodu nahradit, ale že nic trestného neudělali. Celý soud je podle nich divadlo a soudkyně podjatá, protože ji do funkce jmenoval právě prezident. Vy jste odmítl vypovídat. Proč?

Marek NESPALA, zmocněnec kanceláře prezidenta a Správy Pražského hradu:

Já jsem maximálně spokojen. Všichni doznávají vinu, uznávají škodu.

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Správa Pražského hradu vyčíslila škodu za standartu, stožární lanko a poškozenou střechu na víc než osmdesát osm tisíc korun. Členům Ztohoven se taková částka zdá přemrštěná. Prezidentská kancelář navíc požaduje přes tři sta tisíc za znectění České republiky. Pro obžalované nová informace.

Roman TÝC (vlastním jménem David Hons), obžalovaný; člen skupiny Ztohoven:

Tak na nás vytáhl tři sta táců.

osoba:

To je před zdaněním, nebo po?

Roman TÝC (vlastním jménem David Hons), obžalovaný; člen skupiny Ztohoven:

Před rozkradením.

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Další peníze nejspíš budou muset členové Ztohoven zaplatit jako pokutu za rozstříhání standarty. Jeden kousek dnes předali i soudkyni.

Filip CRHÁK, obžalovaný; člen skupiny Ztohoven:

Paní soudkyně, gratuluji, stáváte se majitelem fragmentu standarty prezidenta České republiky.

Šárka ŠANTOROVÁ, soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 1:

Já vám děkuji. Nevadí vám, že jsem podjatá?

Pavel SCHRÖTTER, redaktor:

Státní zástupkyně následně oznámila, že kvůli rozstříhání vlajky muže stíhat nebude. V kauze trenýrek bude soud pokračovat v srpnu, kdy mají vypovídat policisté, kteří po akci nafotili škody na střeše Pražského hradu. Pavel Schrötter, Česká televize.

5.2.1. Pojetí tématu

Při srovnání předchozí dvojice zpráv se opět setkáváme se zprávou rozšířenou, přičemž se každá verze zabývá tématem ukradené standarty z odlišného hlediska. Zpráva psaná pojímá téma více individuálně, přičemž vychází ze stanoviska soudem stíhané skupiny Ztohoven. Zpráva mluvená se zaměřuje na důsledek, jímž je soudní proces. Komplexněji událost zprostředkovává tentokrát zpráva mluvená, z jejíhož obsahu se příjemce dozvídá odpovědi na všechny základní otázky, které by měla zpráva zodpovědět. Se skutečností, že musí propojit informace o dávno proběhlé události s jejími aktuálními důsledky, se vypořádává díky reportážním záběrům ze soudní síně, kde příčinu soudního stíhání vyslovuje státní zástupkyně.

V případě zprávy psané se nejedná ani tak o zprostředkování samotné události, jako o přednesení nevšední reakce obžalovaných, kterou demonstruje již citátový titulek, který zároveň představuje předmět sdělení. Z textu se čtenář dozvídá, kdo je autorem citátu v titulku (Matěj Hájek, David Hons a Filip Crhák), kdy byl citát pronesen (Včera kvůli tomu ... dorazili k soudu"), proč se takto autor vyjádřil ("jsou obžalováni z výtržnictví, krádeže a poškození cizí věci") a kde došlo k vyjádření (Praha).

5.2.2. Výstavba jednotlivých zpráv

Princip obrácené pyramidy je v práci již zmíněn. Jak se uplatňuje ve zprávách, které pojedávají o kauze ukradené standarty, si ukážeme následovně.

Zprávu tištěnou zastřešuje titulek ve formě citace. Takto stylizovaný titulek splňuje především funkci upoutávací. Je otázkou, v jaké míře se funkce uplatňuje v tomto konkrétním případě, neboť o upoutání čtenářovy pozornosti rozhoduje rovněž informační hodnota titulku, která zde ale předpokládá příjemcovu povědomí o události dávno proběhlé. Ačkoli titulek sestává z výroků vygenerovaných z textu, neobsahuje přímé informace o kauze, ani o autorovi výroku. Zpráva neobsahuje podtitulek ani perex, který by význam titulku zpřesnil. Situaci objasňuje rovnou první odstavec souvislého textu, z hlediska informační důležitosti proto předchází titulek, který by podle Mistríkovy teorie měl obsahovat to nejdůležitější. Chceme-li hodnotit sestupnost informací zprostředkovaných v samotném textu zprávy, postrádáme tudíž "vrchol" pyramidy a není

nám zcela jasné, které z informací staví autor do popředí.

Zpráva mluvená naopak obsahuje titulek v roli minimálního modelu textu - stručný, ale všeřikající, co se týče zprostředkovaných informací. O funkci titulku televizního zpravodajství jsme se zmínili v analýze předchozí mluvené zprávy, proto se teď omezíme pouze na konstatování, že na "špičce" pyramidy stojí úvodní slovo moderátora, který prostřednictvím stručných a jasných formulací uvádí příjemce do situace. Po úvodním slovu moderátora následuje reportážní část zprávy, v níž se střídají vstupy redaktora s autentickými záběry a promluvami účastníků soudního řízení, a kterou lze opět rozdělit do tří tematických oddílů, přičemž každý z oddílů je v paralelním vztahu s některou z úvodních moderátorových vět. Tyto vztahy objasňuje následující tabulka.

Kauza výměny prezidentské vlajky na střeše Pražského hradu za červené trenýrky je před soudem.	Druhý až šestý odstavec
Členové skupiny se k akci přiznali. Odmítli ale, že by vlajku ukradli, podle svých slov ji rozstříháním a následným rozdáním jen vrátili občanům.	Sedmý a osmý odstavec
Státní zástupkyně i hradní kancelář o porušení zákona nepochybují.	Devátý až šestnáctý odstavec

Dozvídáme se z nich o průběhu soudního procesu. První část zprostředkovává atmosféru v soudní síni spolu s rekapitulací průběhu krádeže. Ve vztahu k titulku tudíž oprávněně zaujímá pozici důležité informace. Následuje krátký nástin stanoviska obžalovaných. Třetí část pojednává o výsledku soudního řízení. O hierarchickém uspořádání informací zprostředkovaných formou zprávy tudíž není pochyb. Obtížnější je rozhodnout, zda je zpráva v souladu s principem obrácené pyramidy, neboť informace o případném rozsudku, který představuje stěžejní informaci v průběhu soudního jednání, se čtenář dozvídá teprve v oddíle třetím. Kdybychom se ovšem řídili definicí rozšířené zprávy podle Hoffmanové (Viz Zpráva jako zpravidajský žánr), byla by výstavba s principem obrácené pyramidy v souladu. Rozšiřující prvek v této televizní zprávě představují živé vstupy v rámci jednotlivých oddílů (výroky Miloše Zemana, Marka Nespala a Romana Týce).

5.2.3. Syntaktická stavba

Dá se říci, že syntaktickou výstavbu výše citovaných zpráv předznamenává již forma titulku. Zprávu psanou zastřešuje titulek sestávající ze dvou vět stylizovaných do přímé řeči, která je čteně zastoupená rovněž v celém textu zprávy, tvořeném z větší části souvětími. Oproti tomu něvětný titulek zprávy mluvené zastřešuje text, kterému dominují jednoduché a eliptické věty (*Obžalovaní v kostýmech, smějící se soudkyně. Popis akce z loňského září. Pro obžalované nová informace*). S odlišným využitím syntaktických prostředků se pojí rovněž nesourodost prostředků kohezních, které zajišťují koherentnost psané a mluvené zprávy.

Ve zprávě psané autor hojně uplatňuje opakování slov, přičemž je v textu několikrát zmíněn především ústřední pojem.

Převlečení za komíníky a stavbyvedoucího vyvěsili loni na podzim na střeše Hradu obří rudé trenky.

Hájí se, že sundáním prezidentské standarty a vyvěšením trenýrek chtěli jen protestovat...

Prezidentskou standartu, kterou před pár dny performeři rozstříhali...

Umělci podle svědků standartu na střeše svázali do balíčku...

"Takto bych to přesně neřekl, ale ano," přitakal k pádu standarty Hájek.

Crhák vzápětí označil soudkyni za podjatou, jelikož ji jmenuje prezident. To však soudkyně odmítla.

Obří rudé trenýrky performeři prodali soukromému sběrateli Patriku Šimonovi za milion korun s tím, že pokud trenýrky předá do sbírek Národní galerie, dostane slevu 999 993 korun. Trenýrky jim však...

Úsporným kohezním prostředkem, který je ve větší míře zastoupen opět ve zprávě psané, je anaforická pronominalizace.

... Včera kvůli tomu členové skupiny Ztohoven, tentokrát v divadelních kostýmech, dorazili k soudu. Hrozí jim tři roky vězení.

Crhák vzápětí označil soudkyni za podjatou, jelikož ji jmenuje prezident. To však soudkyně odmítla.

Ve zprávě mluvené lze nalézt kohezní prostředky označující tutéž skutečnost především v

úvodu zprávy. V návaznosti titulku a úvodního slova moderátora se setkáváme s opakováním, anaforickou pronominalizací a substitucí pojmenování s jiným výrazem.

Kauza prezidentské standarty u soudu.

Kauza výměny prezidentské vlajky na střeše Pražského hradu za červené trenýrky je před soudem.

Odmítli ale, že by vlajku ukradli, podle svých slov ji rozstříháním...

S ohledem na celý text mluvené zprávy se ale jedná o výjimečnou situaci, neboť vyjádření totožnosti řeči jako kohezního prostředku se ve zprávě mluvené téměř neuplatňuje.

Kontext doplňují kamerové záběry, mezi nimiž vytváří spojitost výroky redaktora. Nejedná se ale o soběstačné, zaměnitelné větné celky, jako tomu bylo ve zprávě pojednávající o politické atmosféře po smrti Jo Coxové. V případě vět "Popis akce z loňského září. Trojice mužů vylezla po lešení až na střechu Hradu." by teoreticky bylo možné pořadí zaměnit, z hlediska významu je ale výhodnější pořadí stávající. V sousledu vět "Obžalovaní v kostýmech, smějící se soudkyně. Vážnou tvář zachovává po celý den jen státní zástupkyně." už zajišťuje kohezi implikativní konektor, kterým je příslovce "jen". Tento typ konektoru obsahuje mluvená zpráva ještě jeden, a to ve výpovědi "Celý soud je podle nich divadlo a soudkyně podjatá, protože ji do funkce jmenoval právě prezident." . Autor zprávy tištěné tyto konektory nevyužívá.

Dalšími prostředky, které zajišťují koherenci textu mluveného i psaného jsou konektory vlastní.² Autor zprávy tištěné uplatňuje vlastní konektory napříč celým textem, přičemž se tyto prostředky vyskytují v souvětích parataktických i hypotaktických.

Hájí se, že sundáním prezidentské standarty a vyvěšením trenýrek chtěli jen protestovat proti prezidentu Miloši Zemanovi. Crhák vzápětí označil soudkyni za podjatou, jelikož ji jmenuje prezident.

... dodal pak Hons a řekl, že výstup na střechu byl pro ně dost náročný.

Trenýrky jim však policie zatím nevrátila.

Jinak je tomu v pojetí zprávy mluvené. Souvětňá stavba se spolu s vlastními konektory uplatňuje v úvodním slovu moderátora, v závěrečném slovu redaktora a pouze v jednom z

---

² Nebereme v potaz živé vstupy ze soudní síně ani přímou řeč ve zprávě mluvené, neboť nejsou nijak stylizovány.

redaktorových výpovědních celků z průběhu zprávy, který se nachází přibližně uprostřed, a který jako jediný z jeho vstupů nepředstavuje jakýsi úvod k následujícímu záběru.

Obžalovaní tvrdí, že jsou připraveni škodu nahradit, ale že nic trestného neudělali. Celý soud je podle nich divadlo a soudkyně podjatá, protože ji do funkce jmenoval právě prezident.

Redaktor zde vlastními slovy zprostředkovává tvrzení obžalovaných, což naznačuje odkazovací výrazy (obžalovaní tvrdí, podle nich). Tímto postupem se přibližuje zprávě psané, pro kterou jsou za účelem zakomponování cizích výroků odkazovací výrazy nezbytné. Ve zprávě mluvené je zpravidla nahrazuje doprovodný text na obrazovce, uvádějící jména aktérů. Sjednocující vstupy redaktora si tudíž vystačí se stručností projevu. Úsečné výpovědi navíc svou intonací zajišťují dramatické vyznění, které působí na příjemce dojmem důležitosti.

5.2.4. Morfologické prostředky

Zásadní úlohu mají ve zprávě psané slovesa sdělovací, která vytváří v rámci zprávy soudružnost mezi textem autora a přímou řečí obžalovaných, čímž odkazují na autory citovaných výroků. Jejich funkce je tedy totožná, liší se však svým sémantickým významem, a zabraňují tak fádnosti projevu.

"Je to divadlo," řekl o soudním jednání jeden z obžalovaných...

"... a končí to u tohoto soudu," popisoval Hájek, jak akci vymysleli.

"Vlajku jsme dopravili z dosahu ostrahy," upřesnil před soudem Hájek.

"Takto bych to přesně neřekl, ale ano," přitakal k pádu standarty Hájek.

"... mohu jen říci, že letěla," dodal pak Hons

Zastoupení sloves je celkově četnější ve zprávě psané. To je zapříčiněno jednak dovětky přímé řeči, jednak převládající souvětňnou stavbou, ale také narativním charakterem psaného textu, který by bez užití sloves postrádal dynamičnost potřebnou k udržení pozornosti čtenáře. Ve zprávě televizní touto funkcí disponuje vizuální prvek, který vyvažuje výpovědi s elipsou přísudku.

Slovesné tvary vyskytující se v obou verzích zprávy opět disponují převážně videm

dokonavým (vyvěsili, dorazili, udělal, oznažil, odmítla, rozstříhali, prodali; přiznali, odmítli, nafotili, atd.).

Co se týče poměru zastoupení ostatních slovních druhů, nevykazují uvedené zprávy výrazné odlišnosti. Autorské části textů se soustředí na výstižné formulace, postrádají rovněž hodnotící prvky (s výjimkou "obří rudé trenky" ve zprávě psané).

V obou zprávách si lze povšimnout zastoupení kondenzačního prostředku - deverbativ, jejichž počtem jen lehce převyšuje zpráva mluvená (výměny, rozstříháním, rozdáním, porušení, popis, zneuctění, smějící se) zprávu psanou (při příchodu, sundáním, vyvěšením, k pádu, výstup).

5.2.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky

Oběma srovnávaným zprávám opět dominuje spisovný neutrální jazyk, přičemž si lze v textu povšimnout některých příznakových lexikálních prostředků. V případě zprávy tištěné se jedná o knižní "dle svých slov" a hovorové "trenky", "dorazili k soudu". Zpráva televizní obsahuje pouze hovorové spojení "*nic trestného neudělali*".

Prostředky stylové aktualizace se ve srovnání lexikálních prostředků obou zpráv vyskytují převážně ve zprávě psané. Již v úvodním odstavci se setkáváme s frazeologickým spojením "udělat si selfie", které sestává z dokonavého tvaru konativního slovesa a anglického neologismu s významem "vyfotit sám sebe". Dále používá autor psané zprávy anglicismus "performer", který působí skutečně výrazným dojmem, neboť je pouze synonymem k českému "umělec".

Zpráva televizní obsahuje prostředek automatizace, konkrétně automatizační metonymická spojený typu synekdocha:

Státní zástupkyně i hradní kancelář o porušení zákona nepochybně.

Správa Pražského hradu vyčíslila škodu....

Prezidentská kancelář navíc požaduje...

Autor zprávy psané užívá automatizovaného spojení "*hrozí jim tři roky vězení*".

Typickým publicisickým jevem je užívání termínů, kterým se dostává prostoru rovněž v těchto dvou srovnávaných zprávách. S ohledem na téma se jedná o termíny

známé z oblasti soudnictví:

Zpráva psaná	Zpráva mluvená
k soudu; o soudním jednání; jsou obžalováni z výtržnictví, krádeže a poškození cizí věci; jeden z obžalovaných; soudkyně	před soudem; státní zástupkyně; obžalování; soudkyně

5.3. Případová studie 3

Zákaz kouření se vrací, Benda chystá "torpéda"

Poslanec ODS hodlá koalici pořádně otrávit projednáváním protikuřáckého zákona. Znovu navrhne kuřárny.

Ještě letos bude mít Česko schválený protikuřácký zákon. Aspoň tak si to představuje vláda Bohuslava Sobotky před dnešním jednáním Sněmovny, kde by se měl jeden z nejsledovanějších návrhů tohoto volebního období opět dostat na přetřes.

K tomu, aby se v hospodách přestalo k začátku příštího roku kouřit, však bude koalice muset nejdřív přelstít ostříleného sněmovního matadora z ODS Marka Bendu.

A bude to velký taktický souboj. Benda už má připravený celý arsenál pozměňovacích návrhů a dalších kroků, jimiž hodlá vládní návrh "torpédovat". "Jestli si vláda myslí, že můj už jedno u schválený návrh vyřadí z legislativního procesu jenom proto, že se někomu nelíbí, tak se hodně plete," slibuje. Protikuřácký zákon poslanci začátkem května po nedorozumění mezi ANO a ČSSD odmítli. Vláda urychleně připravila nový návrh, velmi podobný tomu, o jakém Sněmovna hlasovala před necelými dvěma měsíci. Až na důležitou výjimku. Chybí v něm možnost zřizovat v hospodách kuřárny, kterou se do původního návrhu podařilo vpašovat právě Bendovi.

"Kdyby vláda protikuřácký zákon předložila i s mým už jednou schváleným pozměňovacím návrhem, řekl bych: Nebudu jim dělat žádné problémy. Ale takto..." vypráví muž, který ve Sněmovně platí za jednoho z nejlepších znalců jednacího řádu.

S podporou TOP 09

Na dnešní, očekávaný první díl taktické bitvy už je připraven. Na zablokování koaličního plánu projednat zákon v nejkratší možné době potřebuje hlasy ze dvou poslaneckých klubů. A to by se mu mělo podařit, spolupráci mu totiž přislíbila TOP 09, která přitom protikuřácký zákon dlouhodobě podporovala.

"Nepamatuji, že by se nový zákon, který má desítky paragrafů, schvaloval v prvním čtení. To snad vládní koalice ani nemohla myslet vážně," potvrzuje poslanec TOP 09 Martin Plíšek, že strana je připravena Bendovi pomoci. "Je potřeba dát důležitou roli kvalitě zákona než nějakému zbrklému projednávání," vysvětluje.

Už to samo o sobě vládě zkomplikuje život. Přes letní prázdniny totiž bude činnost Sněmovny utlumená, ke druhému čtení by se tak poslanci dostali nejdřív v září. "A to je doba, kdy budou volby, bude se schvalovat rozpočet. Když řeknu, že to stihneme schválit do konce roku, je to optimistický scénář," přiznává poslanec ANO Radek Vondráček. Právě na přelom léta a podzimu Benda chystá další tah: navrhne, aby zákon projednávalo více výborů než posledně. Koalice sice může zkrátit výborům lhůtu k projednávání na 30 dnů. Ale čím více výborů se bude zákonem zabývat, tím více může vzniknout "zlepšovacích" návrhů a roste i pravděpodobnost, že se někde

něco zasekne.

Sám Benda chce stát v první linii. "Nepochybně předložím znovu kuřárny, ale předložím i další návrhy. Ten vládní zákon není tak geniální. Až dosud jsem do toho skutečně moc nešťoural a nechtěl dělat problémy," naznačuje, že ještě nevyčerpal všechny možnosti.

"Stojí za to například projít sankční část a říct, jestli mají za některé přestupky hrozit tak drakonické sankce, jako je i uzavření provozovny," přibližuje.

Poslanci ANO a ČSSD tvrdí, že už jsou jednotní a nebude se tak opakovat situace z května, kdy část z nich nejdříve podpořila "Bendovy" kuřárny, ale pak zákon jako celek – právě kvůli těm kuřárnám – shodila.

"V této věci jsme se posunuli. Tentokrát hnutí ANO kuřárny nepodpoří, odmítneme je dost možná i jednotně," je přesvědčen Vondráček.

Jenže Benda je připraven i na toto. "Na plénu budeme probírat nejen zákon, ale i způsob, jakým ho jeden z koaličních partnerů zbouřil a potom se to pokusil hodit na mne. Pro můj návrh hlasovalo 94 lidí. Zajímalo by mě, a možná se jich budu jednotlivě ptát, jestli svůj názor změnili pod tlakem stranických sekretariátů, nebo ne," naznačil Benda, čím by mohl diskusi ve Sněmovně protáhnout.

Pro kuřárny hlasovalo 94 lidí. Možná se všech jmenovitě zeptám, proč změnili názor.

Ten vládní zákon není zase tak geniální. Až dosud jsem do toho skutečně moc nešťoural.

Foto: Marek Benda Málokdo zná klíčky v jednacím řádu Sněmovny tak dobře jako on.

Foto: R. Cihla, MAFRA

O autorovi: Ondřej Leinert, reportér MF DNES

Jednání o upravené verzi protikuřáckého zákona

Marcela AUGUSTOVÁ, moderátorka:

Druhé kolo boje o protikuřácký zákon - vláda se ještě jednou pokusí prosadit zákaz kouření v restauracích. Původní návrh poslanci zamítli, a to včetně těch z hnutí ANO. Koalice se pak dohodla, že normu upraví a předloží znovu. Nové znění například nepočítá se zavedením kuřáren. To vadí opozici, zrychlené projednání proto bude vetovat.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

Dvě pivnice v jedné budějovické ulici. Jedna striktně nekuřácká, druhá má pro nekuřáky místo jen přes obědy. Dvě stě míst a od půl třetí odpoledne všechna kuřácká. Pokud zákaz projde podle plánu, od ledna ze stolů popelníky zmizí.

Tomáš OLEJNÍK, vedoucí divize gastro Budějovického Budvaru, Masné krámy:

My už teďka registrujeme velkou poptávku po nekuřáckých místech.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

O necelých sto metrů dál je pivnice, kde si lidé nezapálí vůbec, a to ani ve dvorku, který má otevírací skleněnou střechu. Kdo tady chce kouřit, musí zkrátka ven.

Petr ŠMÍDEK, provozovatel, Minipivovar Krajinská 27:

K jídlu to nepatří. A tohle to je pivovarská restaurace a nikomu to nevadí.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

Restaurace je teď dokonce přísnější než současný návrh zákona. Ten se zákazem kouření na zahrádkách nepočítá. Kouření ale nedělí jen restaurace. Málem rozdělilo také vládu. Proti

původnímu návrhu totiž hlasovalo koaliční hnutí ANO.

Radek VONDRÁČEK, poslanec /ANO/:

My jsme připraveni na tu debatu, absolvovat ji znova a nelitujeme toho, že jsme ukázali páteř a že jsme řekli, že chceme efektivní nástroj v boji proti kouření než, a než nějaký poslanecký šolich.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

V novém zákoně jsou některé pozměňovací návrhy. Z restaurací by nemusely zmizet elektronické cigarety. Kouřit by se také smělo v otevřených stanech, třeba na festivalech. Naopak do zákona se nedostala možnost zavádět v restauracích takzvané kuřárny bez obsluhy. Ty ale sněmovna původně schválila.

Zbyněk STANJURA, předseda poslaneckého klubu /ODS/:

Vláda nám to pošle čtyři dny poté, kdy ten zákon není schválen, znova, s jedinou výjimkou, tak takhle se to dělat nedá.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

Koalice původně chtěla zákon projednat ve zrychleném řízení. To se jí ale nejspíš nepodaří. Proti je opozice.

Leoš HEGER, místopředseda strany /TOP 09/:

By měl projít regulérním druhým čtením, aby ten legislativní proces byl standardní.

Jan HAMÁČEK, předseda Poslanecké sněmovny /ČSSD/:

Pokusíme se zkrátit lhůty, nicméně očekávám obdobný odpor opozice.

Michaela NOVÁKOVÁ, redaktorka:

Obzákazu kouření by sněmovna měla začít jednat už zítra. Podle plánů by mohl platit od příštího roku. Redakce a Michaela Nováková, Česká televize.

Marcela AUGUSTOVÁ, moderátorka:

A ještě dovětek. V čem přesně se nová verze zákona liší od té původní, najdete přehledně na webu.

čt24.cz

5.3.1. Pojetí tématu

Třetí dvojice rozšířených zpráv zprostředkovává informace o projednávání zákona o zákazu kouření v hospodách. Dalo by se říci, že autor zprávy psané pojímá téma bulvárnějším způsobem než autor/autoři zprávy mluvené. Neinformuje pouze o průběhu projednávání, nýbrž již v titulku zmiňuje konkrétní osobu (poslance Marka Bendu), který se proti zákonu vymezuje, a jehož postoj a výroky autor v textu graduje prostřednictvím vlastních jazykových prostředků takovým způsobem, který vyvolává v příjemci dojem jakési senzace (např. *Benda už má připravený celý arsenál pozměňovacích návrhů a dalších kroků, jimiž hodlá vlastní návrh "torpédovat"*). Zpráva televizní nahlíží na problematiku z obecnějšího hlediska, zprostředkované informace obohacuje o výroky

zástupců jednotlivých politických stran a provozovatele pivnice, přičemž mimochodem není osoba Marka Bendy vůbec zmíněna. Ústředním subjektem zprávy mluvené je vláda, která se prostřednictvím úpravy v minulosti neúspěšně navrhovaného zákona znovu pokusí o prosazení zákazu kouření, ve zprávě psané má úřední roli Benda, který plánuje bojkot navrhovaných změn prostřednictvím své vlastní úpravy normy, k čemuž mu údajně dopomohou hlasy poslanců strany TOP 09. Obě verze zprávy tedy obsahují všechny podstatné informace, včetně časového určení ("*Na dnešní, očekávaný první díl...*", "*by sněmovna měla začít jednat už zítra*").

5.3.2. Výstavba jednotlivých zpráv

Zpráva psaná je bezpochyb vystavěna podle principu obrácené pyramidy. Je klasicky zastřešena graficky členěným titulkem, tentokrát v podobě asyndetického souvětí souřadného. Titulek plní jak funkci informační a upoutávací, tak funkci hodnotící. Bezprostředně po titulku následuje textový celek, v rámci kterého je zpráva dále členěna do dvou oddílů. První z nich zprostředkovává základní zpravodajské otázky, autor v ní objasňuje informace obsažené v titulu. Čtenář se dozvídá, kdy má dojít k projednání zákona a kdo je původcem jeho návratu, dále kdo je Marek Benda a proč se proti návrhu vymezuje. Druhý textový celek je vně textu uvozen vlastním titulkem. Tato rozšiřující část zprávy pojednává o způsobu, kterým chce Benda proti koalici vystoupit a o okolnostech, které oddalují možné schválení zákona. Vně této části je zakomponováno grafické ozvláštnění, které je dalším prostředkem, jež poutá čtenářovu pozornost (*Poslanec ODS hodlá koalici pořádně otrávit projednávání protikuřáckého zákona. Znovu navrhne kuřárny*).

Zpráva mluvená uvádí téměř všechny základní informace prostřednictvím úvodního slova moderátorky, které na obrazovce doplňuje nevětný titulek stručně informující o zprostředkované události. Po úvodu následuje reportážní prvek, který je pro kontext de facto zbytečný. Jedná se o přednesení jakéhosi vnímání návrhu zákona z pohledu veřejnosti. V posledním odstavci (pátém) reportážní části redaktorka plynule navazuje zpětně na informace z úvodního slova moderátorky, které zpřesňuje výrokem poslance hnutí ANO a výčtem pozměňovacích návrhů. V předposlední tematicky vydělitelné části uvádí televizní zpráva nadrámcovou informaci o požadavku koalice na projednání zákona ve zrychleném řízení. V závěrečné promluvě redaktorky se čtenář teprve dozvídá, kdy jednání proběhne. Tento fakt spolu s umístěním nadrámcového reportážního prvku

bezprostředně po úvodním slovu moderátorky nejsou v souladu s principem obrácené pyramidy.

5.3.3. Syntaktická stavba

Tištěná verze zprávy o projednávání protikuřáckého zákona se v důsledku vysoké stylizace vyznačuje rozmanitou syntaktickou stavbou. Kostru projevu tvoří opět výpovědi souvětí, dále je projev konstruován skrze přímou řeč a v poslední řadě autor užívá úsečné věty, které působí vůči souvětímu textu kontrastním dojmem a dosahují tak působícího účinku. Vyznačují se rovněž subjektivitou a s ní souvisejícím hodnotícím zabarvením.

A bude to velký taktický souboj.

Už to samo o sobě vládě zkomplikuje život.

Sám Benda chce stát v první linii.

Jenže Benda je připraven i na toto.

Stejnou funkcí disponuje rovněž užití odchylek od pravidelných souvětí konstrukcí. Autor uplatňuje parcelaci: *Vláda urychleně připravila nový návrh, velmi podobný tomu, o jakém Sněmovna hlasovala před necelými dvěma měsíci. Až na důležitou výjimku. Ve snaze o zesílení účinnosti dokonce rozděluje parataktické adverbzativní souvětí ve dva samostatné větné celky: *Koalice sice může zkrátit výborům lhůtu k projednávání na 30 dnů. Ale čím více výborů se bude zákonem zabývat,...**

O tom, že se syntaktická stavba konstruující věty v této zprávě výrazně podílí na působení na příjemcovu vnímání, se lze přesvědčit již v samotném úvodu zprávy, který zahajuje autor zdánlivě jistým tvrzením formulovaným skrze stručnou větu jednoduchou. Díky ní působí informace jako kompletní celek, tedy "jasná věc". Následují ale syntagmaticky bohatší souvětí celky, skrze něž autor uvádí tvrzení na pravou míru.

V mluveném textu zprávy televizní se setkáváme již potřetí s obdobnou situací. Úvodní slovo moderátorky a vstupy redaktorky jsou tvořeny z větší části s větami jednoduchými, které vytváří dramatický dojem. Nechybí ani věty s elipsou přísudku (*Dvě stě míst a od půl třetí odpoledně všechna kuřácká*).

Koherentnost textů psané i mluvené zprávy zajišťují specifické kohezní prostředky. Zpráva psaná opět obsahuje pojmenování téže skutečnosti prostřednictvím opakování slov.

Ještě letos bude mít Česko schválený protikuřácký zákon.

Protikuřácký zákon poslanci začátkem května po nedorozumění mezi ANO a ČSSD odmítli.

"Kdyby vláda protikuřácký zákon předložila i s mým už jednou schváleným pozměňovacím návrhem,..."

...však bude koalice muset nejdřív přelstít ostrříleného sněmovního matadora z ODS Marka Bendu.

A bude to velký taktický souboj. Benda už má připravený...

...Benda chystá další tah: navrhne, aby zákon projednávalo více výborů...

Ale čím více výborů se bude zákonem zabývat, tím více...

Opakování slov se podílí na koherenci textu také ve zprávě mluvené.

Ten se zákazem kouření na zahrádkách nepočítá. Kouření ale nedělí jen restaurace.

V novém zákoně jsou některé pozměňovací návrhy...Naopak do zákona se nedostala možnost zavádět v restauracích takzvané kuřárny bez obsluhy.

Nepostradatelný kohezní prostředek představuje v psaném textu rovněž anaforická pronominalizace, vyskytující se tentokrát rovněž ve zprávě mluvené.

Ještě letos bude mít Česko schválený protikuřácký zákon. Aspoň tak si to představuje vláda ...

...bude koalice muset nejdřív přelstít ostrříleného sněmovního matadora z ODS Marka Bendu. A bude to velký taktický souboj.

A to by se mu mělo podařit, spolupráci mu totiž přislíbila TOP 09...

Restaurace je teď dokonce přísnější než současný návrh zákona. Ten se zákazem...

... zavádět v restauracích takzvané kuřárny bez obsluhy. Ty ale sněmovna původně schválila.

... chtěla zákon projednat ve zrychleném řízení. To se jí ale nejspíš nepodaří.

Autor zprávy psané využívá rovněž prostředku pronominalizace kataforické.

Vláda urychleně připravila nový návrh, velmi podobný tomu, o jakém Sněmovna

hlasovala...

K tomu, aby se v hospodách přestalo k začátku příštího roku kouřit...

Na soudružnosti mluveného textu se podílí navíc pojmenování zástupným výrazem.

Druhé kolo boje o protikuřácký zákon - vláda se ještě jednou pokusí...

Koalice se pak dohodla, že normu upraví...

Orientaci mezi vztahy vně textu zajišťují konektory vlastní. Ačkoli obsahuje zpráva psaná značné množství vedlejších vět, v textu se nachází poměrně nízký počet vlastních konektorů, konkrétně se jedná dvakrát o konektor vztahu slučovacího a dvakrát o konektor vztahu odporovacího. Většina vedlejších vět je realizací větného členu, konkrétně převažují věty přívlastkové a předmětné, které ve zprávě představují rozšiřující prvek. Jedná se například o následující vedlejší věty.

...vypraví muž, který ve Sněmovně platí za jednoho z nejlepších znalců jednacího řádu.

...potvrzuje poslanec TOP 09 Martin Plíšek, že strana je připravena Bendovi pomoci.

...naznačuje, že ještě nevyčerpal všechny možnosti.

Ve zprávě mluvené se vlastní konektory, až na dvě výjimky nevyskytují (*To vadí opozici, zrychlené jednání proto bude vetovat. Pokud zákaz projde podle plánu, od ledna ze stolů popelníky zmizí*). Vedlejší věty, které se ve zprávě vyskytují, představují z kontextu nevytržitelné věty - příslovečná, podmětná, důsledková a pouze jedna rozšiřující vedlejší věta přívlastková.

Nápadné zastoupení mají ve zprávě psané konektory implikativní, které se ve zprávě mluvené vyskytují pouze ve dvou případech (ještě, už).

Ještě letos bude mít Česko schválený protikuřácký zákon.

Benda už má připravený celý arsenál...

...se do původního návrhu podařilo vpašovat právě Bendovi.

...díl taktické bitvy už je připraven.

Právě na přelom léta a podzimu Benda chystá další tah...

...naznačuje, že ještě nevyčerpal všechny možnosti.

Na kohezi textu zprávy psané se rovněž podílí explikativní kohezní prostředky.

...spolupráci mu totiž přislíbila TOP 09...

Přes letní prázdniny totiž bude činnost Sněmovny utlumená...

... ale pak zákon jako celek – právě kvůli těm kuřárnám – shodila.

5.3.4. Morfologické prostředky

Také v případě srovnání zpráv pojednávajících o protikuřáckém zákonu převyšuje míra zastoupení slovních druhů ve zprávě psané míru jejich zastoupení ve zprávě mluvené, ačkoli v tomto případě neplatí, že by psaný projev disponoval v poměru k textu větším množstvím sloves. Jejich schopnosti dynamizovat text tentokrát využívá rovněž zpráva mluvená (*pokusí se, zamítli, se dohodla, bude vetovat, zmizí, nezapálí,...*). Specifikem zprávy psané jsou dále slovesa uvozující přímou řeč: *slibuje, vypráví, potvrzuje, vysvětluje, přiznává, naznačuje atd.* Oproti tomu se ve zprávě mluvené uplatňuje princip ostrých začátků při přechodech mezi vstupy redaktorky a výroky zúčastněných osob.

V subjektivněji laděné zprávě tištěné užívá autor přídavná jména a příslovce s hodnotícím zabarvením: *pořádně otrávit; až na důležitou výjimku; platí za jednoho z nejlepších znalců; velmi podobný.* Účast a postoj autora prozrazují také částice: *Aspoň tak si to představuje vláda; A bude to velký taktický souboj; A to by se mu mělo podařit.*

5.3.5. Stylová vrstva výrazových prostředků a specifické lexikální prostředky

Spisovný neutrální jazyk dominuje v textech obou zpráv bez výrazných hovorových či knižních odchylek, s výjimkou knižního slovesa "vetovat" ve zprávě televizní.

V porovnání lexikálních prostředků uvedených zpráv přesto vyčnívá výrazně stylizovaný text zprávy psané, jehož dominantním aktualizačním prostředkem je obraznost, konkrétně metaforické výrazivo, která má ve zprávě televizní nulové zastoupení:

Benda chystá "torpéda"; hodlá koalici pořádně otrávit projednávání; přelstít sněmovního matadora; "torpédovat" vládní návrh; vpašovat návrh; taktický

souboj; arsenál pozměňovacích návrhů; první díl taktické bitvy; chystat další tah; Benda chce stát v první linii.

Dalším příznakovým lexikálním prostředkem je expresivum "*ostrílený*".

V kontrastu s těmito aktualizačními výrazy konstruuji psaný text v hojném počtu prostředky automatizace. Jedním z nich je slovní spojení "dostat se na přetřes", především jde ale o metonymická spojení typu synekdocha:

tak si to představuje vláda; koalice bude muset přelstít; vláda připravila návrh; sněmovna hlasovala; TOP 09 přislíbila apod.

Těmito spojeními disponuje rovněž zpráva televizní:

vláda se pokusí prosadit; koalice se dohodla; restaurace je přísnější; sněmovna měla začít jednat apod.

Společné je pro obě verze zprávy opět zastoupení termínů z politické oblasti. Ve zprávě psané jsou to například výrazy *poslanec, koalice, sněmovna*, ve zprávě mluvené pak *vláda* nebo *koaliční hnutí*.

6. Závěr

V teoretické části bakalářské práce bylo ve třech případových studiích podrobeno analýze celkem šest publicistických projevů, konkrétně dvojice tematicky shodných rozšířených zpráv, z nichž první z páru byla zveřejněna v podobě psané a druhá v podobě mluvené. Pozornost byla zaměřena na tištěné zprávy celostátního deníku MF Dnes a na televizní zprávy pořadu Události, konkrétně na odlišnosti v pojetí tématu, na jejich textovou výstavbu, na stavbu syntaktickou, prostředky morfologické a prostředky lexikální. Všem zprávám dominuje spisovný neutrální jazyk. Textový materiál byl čerpán z databáze Anopress.cz.

V první případové studii byly analýze podrobeny zprávy, které spojuje téma vraždy britské poslankyně Jo Coxové. Zatímco zpráva mluvená zasazuje událost do širšího kontextu, zpráva psaná čerpá z osobní tragédie. Obě zpracování jsou v souladu s kompozičním principem obrácené pyramidy. Zprávu psanou charakterizuje souvětná

syntaktická stavba a četnější zastoupení formálních kohezních prostředků, zprávě mluvené dominují jednoduché věty v roli soběstačných, v textu zaměnitelných, jednotek. Odlišností si lze povšimnout rovněž v rovině morfologické. Text zprávy psané působí díky četnému zastoupení slovesných tvarů dynamicky, jeho dalším specifikem jsou adjektiva deskriptivní. Naopak absence sloves v mluveném textu podtrhuje dramatickost úderných výpovědí. Dominují adjektiva deverbativní a relační. Při srovnání lexikálních prostředků bylo zaznamenáno v obou zprávách užití termínů a prostředků aktualizčních, konkrétně výrazů knižních a neologismů. Dalšími prostředky aktualizace disponuje pouze zpráva psaná. Zpráva televizní naopak obsahuje prostředky automatize.

Ve druhé případové studii byly analyzovány zprávy, které spojuje téma ukradené standarty. Zjištěno bylo následující. Zatímco zpráva tištěná vychází z individuálního stanoviska aktérů, zpráva mluvená přináší informace o soudním procesu. Z hlediska výstavby je psaná zpráva rozkolísaná, postrádá plnohodnotný "vrchol" pyramidy. Mluvená zpráva je se sestupnou hierarchizací naopak v souladu. Syntaktické stavbě psané zprávy dominují souvětí a přímá řeč, kdežto zprávě mluvené jednoduché, mnohdy eliptické, výpovědi. Zastoupení formálních kohezních prostředků je četnější ve zprávě psané. V obou zprávách se nápadně uplatňují deverbativa, specifickým morfologickým prostředkem zprávy psané jsou slovesa. Počtem aktualizčních prostředků převyšuje zpráva tištěná zprávu mluvenou, která naopak disponuje větším množstvím prostředků automatizace.

Ve třetí případové studii byly analyzovány zprávy, které spojuje téma protikuřáckého zákona. Také v tomto případě jsme se mohli přesvědčit, že zpráva televizní pojímá téma obecněji. Princip obrácené pyramidy dodržuje pouze autor zprávy psané. Psaná zpráva je oproti zprávě mluvené vysoce stylizována. Obsahuje rozmanitější syntaktickou stavbu, prostředky kohezní, morfologické i lexikální, které ve velké míře upozorňují na autora textu.

Přestože cílem práce nebylo přinést zobecňující výsledky, lze najít ve srovnání mezi těmito konkrétními zprávami styčné body v rámci tištěných i v rámci televizních zpráv. Na základě toho by se daly některé odlišnosti mezi psanou a mluvenou zprávou považovat za obecně platné, především v případě zpráv mluvených. S ohledem na malé množství vzorku a na fakt, že zprávy pocházejí pouze ze dvou mediálních zdrojů, se zobecňující tvrzení vyvarujeme.

Seznam použité literatury

BRABCOVÁ Radoslava. NAŠE ŘEČ. *Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.* [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5769>

ČECHOVÁ, Marie, Jan Chaloupek, Marie Krčmová, Eva Minářová. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-218.

DANEŠ František. NAŠE ŘEČ. *Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.* [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5437>

DANEŠ Fr., L. Doležel, K. Hausenblas, Fr. Váhala. *Úvod do teorie textu*. Praha: Orbis, 1955. ISBN Kapitoly z praktické stylistiky.

HIRSCHOVÁ Milada. *Syntaktické rozbory*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7290-585-0.

HIRSCHOVÁ Milada. *Úvod do teorie textu*. Olomouc: rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989.

HOFFMANOVÁ J., J. Homoláč, E. Chvalovská, L. Jílková, P. Kaderka, P. Mareš, K. Mrázková. *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2566-1.

JÍLEK Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2218-3.

KARLÍK P., M. Nekula, Z. Rusínová. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.

MEJSTRÍK Vladimír. NAŠE ŘEČ. *Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.* [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6534>

Shatury, Amr Ahmed. NAŠE ŘEČ. *Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.* [online]. © 2011 [cit. 2016-07-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7500>

SCHNEIDEROVÁ Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text.* Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.

SCHNEIDEROVÁ Soňa. *Nad současnou situací médií.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2059-2.

Resumé

Bakalářská práce Srovnání jazykových prostředků a výstavby textu tištěné a mluvené zprávy se zabývá srovnáním výstavbové a jazykové složky zprávy jako zpravodajského útvaru. Uvádí důležité pojmy, které definují psaný a mluvený jazykový kód a z oblasti publicistiky. Dále podrobuje analýze tři tematicky shodné zprávy odlišné mediální prezentace - zprávy tištěné a zprávy televizní. Zaměřuje se na jejich specifika a poukazuje na vzájemné rozdíly s ohledem na pojetí tématu a celkovou výstavbu textu, dále s ohledem na jejich syntaktickou stavbu textu, analyzuje rovněž prostředky morfologické a prostředky lexikální.

Résumé

Bachelor's thesis Comparison between language mediums and structure of text in it's written and oral form focusses on comparison between structure and language part in the news. First part of thesis deals with important concepts, which define the written and the oral language code and publicistic style. Next part of thesis analyses three thematic identical news, which stay in different medium presentation - printed news and television news. The thesis focusses on their specifics and point to their differences. It studies thematic interpretation, structure of sentences, morphological devices and lexicological devices.

Klíčová slova

psanost, mluvenost, publicistika, zpravodajství, televizní zpráva, tištěná zpráva